

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen (Kotus) arviointi

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:6

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen (Kotus) arviointi

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:6

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, 2008

ISBN 978-952-485-487-0 (nid./htf)

ISBN 978-952-485-488-7 (PDF)

ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2008:6

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
5.2.2008

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
Arvioinnin suorittaja: Eila Rekilä		Toimeksiantaja Opetusministeriö	
Koordinaatioryhmän puheenjohtaja: Hannele Hermunen		Toimielimen asettamispyvm 11.6.2007	Dnro 87/040/2007
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen arviointi (Utvärdering av Forskningscentralen för de inhemska språken)			
Julkaisun osat Muistio + liitteet			
Tiivistelmä Opetusministeriö teki 11.6.2007 päätöksen Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen (Kotus) arvioinnista ja kutsui arvioinnin suorittajaksi hallintotieteiden tohtori Eila Rekilän. Arvioinnin tavoitteena oli selvittää 1 Kotuksen asema ja rooli kielentutkimuslaitoksena sekä kielipoliittisena asiantuntijana ja palvelulaitoksena ottaen huomioon toimintaympäristön muutokset; sekä 2 Kotuksen organisaation ja hallinnon kehittämistarpeet ottaen huomioon valtionhallinnon kehittämislle asetetut tavoitteet. Kotuksella on kansalliseen kulttuuriin liittyviä tehtäviä, joiden rahoittamiseen on selvä julkinen intressi. Näitä ovat kielenhuolto, tietyt valtion intressissä olevat sanakirjat, tietty aineistokokoelmien ylläpito ja näitä tukeva tutkimus. Kielipolitiikka on nousemassa esiin uutena tehtävänä. Arvioitsija ehdottaa, että Kotus säilyy valtion virastona ja toiminta muutetaan kokonaisuudessaan budjettirahoitteiseksi. Pällekkäisyydet muiden organisaatioiden kanssa tulee poistaa ja yhteistyömahdollisuudet hyödyntää. Helsingin yliopiston kanssa tulee neuvotella kirjallisuuskokoelmien tarkoituksenmukaisesta yhdistämisestä. Kotuksen asema sektoritutkimuslaitoksena ei ole selkeä ja arvioitsija ehdottaakin asian selvittämistä. Kotuksella on sekä tiedeinstituution että muistiorganisaation piirteitä. Arvioitsija ehdottaa selvitettäväksi, soveltuuko Kotuksen ohjaus paremmin kulttuuriorganisaatioiden ohjauksen yhteyteen nykyistä tiedeyksiköiden yhteydessä tapahtuvaa ohjausta paremmin. Kotuksen moninainen tehtäväkenttä vaatii selkiinnyttämistä ja toiminnan arvoperusta kirkastamista sen suhteen, millainen tutkimus-, palvelu- ja aineisto-organisaatio Kotus haluaa ja Kotuksen halutaan olevan. Keskukseen nimen muuttaminen saattaisi selvittää Kotuksen tehtäväkuvaa. Sekä tehtävän selkeyttäminen että sisäinen toiminnan kehittäminen edellyttävät strategian tarkistamista, asiakasanalyysia, henkilöstön osaamisanalyysia ja toimintaprosessien määrittelyitä. Kotuksen organisaatioon arvioitsija ehdottaa kahta muutosta: tutkimusosaston lakkauttamista ja hallinto-osaston ja kehittämissyksikön yhdistämistä. Neuvottelukunta ehdotetaan lakkautettavaksi ja muodostettavaksi yhteistyöryhmä yliopistojen kanssa. Johtoryhmän kokoonpanoa ehdotetaan pienennettäväksi 3–4 jäseniseksi. Johtajan tehtäviä ehdotetaan eriytettäväksi strategia- ja sisältökysymykset käsittävään johtajuuden ja hallinto- ja tukitehtävien johtamisen välillä. Lisäksi arvioitsija ehdottaa pitkän tähtäimen henkilöstösuunnitelman laatimista, tehtävänimikkeiden tarkistamista, kustannuslaskentajärjestelmän kehittämistä ja arviointien jatkamista.			
Avainsanat Kotus, sektoritutkimus, kielentutkimus, kielenhuolto, kielipolitiikka, sanakirjat, aineistokokoelmat			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:6		ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-487-0 (nid.) 978-952-485-488-7 (PDF)
Kokonaissivumäärä 54	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
5.2.2008

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar	
Utvärderingen utförd av: Eila Rekilä		Uppdragsgivare Undervisningsministeriet	
Ordförande för samordningsgruppen: Hannele Hermunen		Datum för tillsättande av 11.6.2007	Dnro 87/040/2007
Publikation (även den finska titeln) Utvärdering av Forskningscentralen för de inhemska språken (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen arviointi)			
Publikationens delar Promemoria + bilagor			
Sammandrag Undervisningsministeriet fattade 11.6.2007 beslut om att låta göra en utvärdering av Forskningscentralen för de inhemska språken (Focis). Till uppdraget kallades förvaltningsdoktor Eila Rekilä. Syftet med utvärderingen var att utreda 1 Focis ställning och roll som språkforskningsinstitut samt som språkpolitiskt expertorgan och serviceinrättning med beaktande av förändringarna i omvärlden, samt2 behoven att utveckla Focis organisation och förvaltning med beaktande av de utvecklingsmål som uppställts för statsförvaltningen. Focis har uppgifter som hänför sig till den nationella kulturen. Det finns ett klart allmänt intresse att finansiera dem. Exempel på sådana är språkvård, vissa ordböcker av nationellt intresse, upprätthållande av materialsamlingar och forskning som stöder dem. Språkpolitiken håller på att träda fram som en ny uppgift. Utvärderaren föreslår att Focis förblir ett statligt ämbetsverk och att verksamheten i sin helhet blir budgetfinansierad. Överlappningar med andra organisationer bör elimineras och samarbetsmöjligheter utnyttjas. Förhandlingar bör föras med Helsingfors universitet om hur litteratursamlingarna kunde slås samman på ett ändamålsenligt sätt. Focis ställning som ett sektorforskningsinstitut är inte tydlig och utvärderaren föreslår därför att frågan utreds. Focis har drag av både vetenskapsinstitution och minnesorganisation. Utvärderaren föreslår att man utreder om styrningen av Focis skulle fungera bättre om den skedde i samband med styrningen av kulturorganisationerna i stället för som nu i samband med forskningsenheterna. Focis mångfasetterade uppgiftsområde behöver klargöras och värdegrunden för verksamheten preciseras när det gäller vilket slag av forsknings-, service- och materialorganisation Focis själv önskar vara och vad andra vill att den skall vara. En ändring av forskningscentralens namn kunde skapa klarhet i dess uppgiftsbeskrivning. För att uppgiften skall bli klarare och den interna verksamheten skall kunna utvecklas behövs en justering av strategin, en kundanalys, en analys av personalens kompetens och en definition av verksamhetsprocesserna. Utvärderaren föreslår två ändringar i Focis organisation: forskningsavdelningen dras in och förvaltningsavdelningen och utvecklingsenheten slås ihop. Det föreslås att delegationen dras in och att det bildas en arbetsgrupp tillsammans med universiteten. Det föreslås vidare att medlemmarna i ledningsgruppen minskas till 3–4. Utvärderaren föreslår att direktörens uppgifter spjälks upp i dels ledning av strategi- och innehållsfrågor, dels ledning av förvaltnings- och stöduppgifter. Utvärderaren föreslår också att det utarbetas en personalplan på lång sikt, att uppgiftsbenämningarna ses över, att kostnadsberäkningssystemet utvecklas och att utvärderingarna fortsätts.			
Nyckelord Focis, sektorforskning, språkforskning, språkvård, språkpolitik, ordböcker, materialsamlingar			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2008:6		ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-487-0 (htf.) 978-952-485-488-7(PDF)
Sidoantal 54	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstryckeriet		Förlag Undervisningsministeriet	

Opetusministeriölle

Opetusministeriö teki 11.6.2007 päätöksen Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen (Kotus) arvioinnista. Arvioinnin suorittajaksi ministeriö kutsui hallintotieteiden tohtori Eila Rekilän. Arviointiraportti tuli luovuttaa opetusministeriölle 15.1.2008 mennessä. Arvioinnin tavoitteena oli selvittää

- 1 Kotuksen asema ja rooli kielentutkimuslaitoksena sekä kielipoliittisena asiantuntijana ja palvelulaitoksena ottaen huomioon toimintaympäristön muutokset; sekä
- 2 Kotuksen organisaation ja hallinnon kehittämistarpeet ottaen huomioon valtionhallinnon kehittämislle asetetut tavoitteet.

Arviointia varten opetusministeriö asetti koordinaatioryhmän, jonka tehtävänä oli tukea arvioinnin suorittamista. Koordinaatioryhmän puheenjohtajaksi opetusministeriö kutsui opetusneuvos Hannele Hermusen opetusministeriöstä ja jäseniksi ylitarkastaja Anne Lehdon opetusministeriöstä, johtaja Pirkko Nuolijärven Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta ja suunnittelupäällikkö Ritva Paanasen Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta. 6.8.2007 lähtien opetusministeriötä edustavana jäsenenä koordinaatioryhmässä on toiminut ylitarkastaja Anne Luoto-Halvari.

Olen tutustunut Kotuksen toimittamaan aineistoon mm. tulossopimuksiin, toiminta- ja taloussuunnitelmiin, toimintakertomuksiin ja strategioihin sekä opetusministeriön ja sen eri työryhmien asiakirjoihin. Työn aikana olen kuullut useita henkilöitä, joista luettelo liitteenä 1. Arvioinnin pohja-aineistona olen käyttänyt myös Kotuksen toimintaa lähellä olevien yliopistojen laitoksille tekemäni kyselyn tuloksia. Luettelo kyselyyn vastaajista ja heidän laitoksistaan liitteenä 2.

Arviointi osuu ajallisesti sektoritutkimusta sekä yliopistojen asemaa ja hallintoa koskevaan uudistustyön vaiheeseen. Sektoritutkimuskentässä tapahtuvat muutokset ovatkin yksi tärkeimmistä Kotuksen ympäristötekijäistä, mistä syystä olen käsitellyt aihetta varsin laajasti. Opetusministeriön toimeksiannon olen tulkinnut siten, että siihen kuuluu myös Kotuksen toiminnan ohjaukseen liittyviä kysymyksiä. Valtionohjauksella on olennainen merkitys laitoksen toimintaan, mistä syystä pidän ohjaustarkastelua perusteltuna.

Helsingissä tammikuun 15. päivänä 2008

Eila Rekilä

Sisältö

1	<u>Kuvaus Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta</u>	7
1.1	Yleistä	7
1.2	Kansainvälisiä esimerkkejä	8
2	<u>Kotuksen toiminnan konteksti</u>	10
3	<u>Käsitteestä sektoritutkimus</u>	13
4	<u>Kotuksen tehtävät</u>	16
4.1	Yleistä	16
4.2	Tutkimus Kotuksen tehtävänä	18
4.3	Kielenhuolto Kotuksen tehtävänä	20
4.4	Sanakirjatyö Kotuksen tehtävänä	21
4.5	Infrastruktuurin ylläpito	22
4.6	Toiminnan muutos	23
5	<u>Kotuksen toiminnan ohjaus</u>	25
5.1	Yleistä	25
5.2	Toiminnan resursointi	27
6	<u>Kotuksen suhde muihin organisaatioihin</u>	29
6.1	Yleistä	29
6.2	Liittymät muihin organisaatioihin	29
6.3	Organisaatioon liittyviä ratkaisuvaihtoehtoja	33
7	<u>Kotuksen sisäinen organisaatio ja hallinto</u>	36
7.1	Yleistä	36
7.2	Osastojako	37
7.3	Päätöksenteko	38
7.4	Henkilöstö ja muut voimavarat	40
7.5	Tietohuolto	42
7.6	Laadunvarmistus	42
8	<u>Yhteenveto ehdotuksista</u>	44
	<u>Lähteet</u>	48
	<u>Liitteet</u>	52
	Liite 1. Haastatellut henkilöt	52
	Liite 2. Kirjalliseen kyselyyn vastanneet henkilöt	54

1 Kuvaus Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta

1.1 Yleistä

Kotimaisten kielten tutkimuskeskusta koskevan lain (48/1976, muutettu 591/96) mukaan suomen ja ruotsin kielen tutkimusta ja huoltoa, suomen sukukielten tutkimusta sekä saamen kielen huoltoa varten on kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Tutkimuskeskuksen tehtävänä on myös huolehtia suomalaisen viittomakielen ja romanikielen tutkimuksesta ja huollosta. Toiminnan kohteena olevat kielet nousevat perustuslaista (731/1999), jonka mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Laitoksen olemassaolon oikeutus juontaa juurensa oivalluksesta, että eräs suomalaisen yhteiskunnan perusteista on oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. Yhteiskunnan kielellisen ja kulttuurillisen perustan turvaamiseksi ja ylläpitämiseksi tarvitaan toimija, joka kykenee toiminaan tasapuolisesti, luotettavasti ja pitkäjänteisesti. Valtion asiana on huolehtia siitä, että tälle toiminnalle on tarkoituksenmukainen organisaatio ja voimavarat.

Kotus perustettiin vuonna 1976 yhdistämällä useita suomen ja sen sukukielten sekä ruotsin kielen alalla toimivia organisaatioita ja hankkeita. Yhdistettävistä organisaatioista suurin oli Sanakirjasäätiö, johon kuuluivat mm. Tutkimuslaitos suomen suku, karjalan kielen sanakirja -hanke ja Tieteellisten seurain paikannimitoimikunta. Muita organisaatioita olivat Valtion humanistisen toimikunnan alaisuudessa toiminut Nykysuomen laitos, Helsingin yliopistossa toiminut Suomen kielen nauhoitearkisto ja Turun yliopistossa toiminut Lau-seopin arkisto. Ruotsinkielisistä organisaatioista Kotukseen liitettiin Folkmålskommissionen, Svenska Litteratursällskapetin Folkkultursarkivetin paikannimijaosto ja Suomen-ruotsalaisten kansankäräjien Svenska språkvårdsnämnden. Tekniikan sanastokeskus toimi Kotuksen kielitoimiston yhteydessä vuodesta 1976 vuoteen 1991, yhteistyö perustui organisaatioiden väliseen sopimukseen. Lain perustelujen mukaan haluttiin yhdistää kotimaisten kielten tutkimiseen ja vaalimiseen liittyvää toimintaa. Aiemman hajanaisen toiminnan ongelmina olivat rahoituksen epävarmuus, työvoiman nopea vaihtuvuus ja hallinnollinen epäyhtenäisyys. Jotta keskuksen kerättävä aineisto palvelisi tasapuolisesti eri korkeakouluja, ei sitä haluttu hallinnollisesti sitoa minkään korkeakoulun yhteyteen. Tärkeänä lain perusteluissa pidettiin sitä, että tutkimuskeskus voisi maksusta suorittaa valtion ja kunnan

viranomaisille sekä yksityisille ja yhteisöille näiden tilaamia tieteellisiä tutkimuksia ja muita palvelutehtäviä.

Kotuksen sisäinen toimistojako on vaihdellut historian mittaan. Tulosjohtamisen myötä siirryttiin osastojakoon. Tällä hetkellä Kotuksessa on työjärjestyksen mukaan hallinto-osasto, kielenhuolto-osasto, ruotsin kielen osasto, sanakirjaosasto ja tietohuolto-osasto, tutkimusosasto ja vähemmistökielten osasto. Lain (48/1976) perusteella tutkimuskeskuksessa on oltava ruotsin kielen tutkimusta ja huoltoa varten erillinen ruotsinkielinen yksikkö. Vuoden 2008 alussa Kotuksessa on 110 työntekijää henkilötyövuosimäärän ollessa 98. Henkilömäärältään suurin on sanakirjaosasto, 19,3 henkilötyövuotta. Kielenhuolto-osaston henkilötyövuosimäärä on 16,2, tietohuolto-osaston 17,6, ruotsin kielen osaston 13,2 ja tutkimusosaston 13,1. Pienimpiä ovat vähemmistökielten osasto, 6,6 henkilötyövuotta ja hallinto-osasto, 6,1 henkilötyövuotta. Johtamiseen sekä suunnittelu- ja tiedotustehtäviin keskittyviä yhteisiä työntekijöitä on kuusi. Määräaikaisten osuus on ollut viime vuosina noin 20 %. Kotuksen kokonaisbudjetti vuonna 2008 on noin 5 miljoonaa euroa, noin puolet voimavaroista tulee veikkausvoittovaroista.

Kotuksen toimintaa ohjataan opetusministeriön ja Kotuksen välisillä tulossopimuksilla ja vuosittain johtajan hyväksymillä osastojen toimintasuunnitelmilla ja -kertomuksilla. Sisäistä toimintaa ohjaa johtajan hyväksymä työjärjestys, viimeisin on hyväksytty 1.1.2006. Kotus laatii vuosittain toiminta- ja taloussuunnitelman sekä toimintakertomuksen. Vuonna 2001 on hyväksytty tutkimuspoliittinen ohjelma Kotimaisten kielten talo, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toiminnan suuntaviivoja 2000-luvun alussa. Henkilöstöpoliittinen ohjelma on vuodelta 2001, työsuojelun toimintaohjelma vuodelta 2001, työhyvinvoinnin toiminta-ohjelma vuodelta 2005 ja tasa-arvosuunnitelma vuodelta 2006. Viestintäsuunnitelma on laadittu vuonna 2003.

Tutkimuskeskuksessa oli alun perin asiantuntijaeliminä kolme lautakuntaa: suomen, ruotsin ja saamen kielen lautakunnat. Vuonna 1997 perustettiin viittomakielen ja romani-kielen lautakunnat (asetus 758/1996). Vuosina 1989–2007 Kotuksen yhteydessä toimi kääntäjien tutkintolautakunta (asetus 626/1989). Laki auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007) kumosi virallisista kääntäjistä annetun lain (494/2001). Uuden lain mukaan Opetushallituksen yhteydessä toimii auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunta.

Keskuksen hallinnon organisointi ja toimintatavat ovat muuttuneet valtionhallinnon yleistä kehitystä seuraten ja päätösvaltaa on delegoitu keskukselle. Johtokunta lakkautettiin vuonna 2004 (asetus 34/2004), jolloin sen päätösvalta siirrettiin johtajalle. Keskuksen toiminnan tukena toimii neuvottelukunta (34/2004), joka käsittelee keskuksen kehittämissuuntia ja toimintalinjoja ja tekee niitä koskevia aloitteita. Neuvottelukuntaan johtaja kutsuu 11 eri yhteistyötahoa edustavaa jäsentä. Lisäksi neuvottelukuntaan kuuluu yksi Kotuksen henkilökunnan valitsema jäsen.

Kotuksen tilat ovat tällä hetkellä Helsingissä Sörnäisten rantatiellä, josta laitos muuttaa vuoden 2008 aikana Kaisaniemeen. Kotuksella on laajat ja kulttuurillisesti arvokkaat arkistot ja aineistot, vanhimmat periytyvät 1800-luvulta.

1.2 Kansainvälisiä esimerkkejä

Vastaavista muissa maissa toimivista laitoksista voidaan mainita Ruotsin Institutet för språk och folkminnen, Viron Eesti Keele Instituut, Saksan Institut für Deutsche Sprache ja Unkarin tiedeakatemian kielitieteen laitos.

Ruotsin vuonna 2006 perustetun Institutet för språk och folkminnen -laitoksen tehtävänä on kerätä, säilyttää ja tutkia murteita, paikan- ja henkilönimiä, vähemmistökieliä

sekä kansanperinnettä. Laitos työskentelee myös kielenhuoltoon ja kielipolitiikkaa koskevien asioiden parissa, antaa neuvontaa ja kouluttaa kielikysymyksissä. Laitos on koulutus- ja kulttuuriministeriön alainen. Sillä on toimipaikkoja Tukholman lisäksi Uumajassa, Uppsalassa, Göteborgissa ja Lundissa.

Viron Eesti Keele Instituut on koulutus- ja tiedeministeriön alainen ja tutkii nykyviron kirjakieltä, viron kielen alkuperää ja historiaa sekä viron murteita ja sukukieliä. Laitos laatii myös sanakirjoja, hakuteoksia ja lähdejulkaisuja, pitää yllä arkistoja, huolehtii termityöstä ja nimistönhuollosta sekä tutkii ja kehittää kieliteoriaa ja -teknologiaa. Mainittakoon, että laitos osallistui Viron hallituksen hyväksymän viron kielen strategian (Development Strategy of the Estonian Language 2004–2010) laadintaan.

Saksalaisen säätiömuotoisen Institut für Deutsche Sprache -laitoksen tehtävänä on nykyksaksan ja uudemman historian tutkimus ja dokumentointi. Laitos on käynnistänyt myös kielipolitiikkaan liittyvää keskustelua.

Unkarin tiedeakatemian alaisuudessa toimiva laitos, Research Institute for Linguistics, vastaa Kotuksen tyyppisistä tehtävistä. Se tutkii unkarin kieltä, kielitiedettä, uralistiikkaa ja fonetiikkaa, laatii sanakirjoja ja ylläpitää arkistoja sekä kokoaa kielikorpuksia ja tietokantoja. Myös kielineuvonta kuuluu laitoksen tehtäviin.

2 Kotuksen toiminnan konteksti

Kotus on osa kansallista tutkimus- ja koulutusjärjestelmästä koostuvaa innovaatiojärjestelmää, joka rakentuu yliopistojen, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tuottamalle osaamiselle ja tiedon hyödyntämiselle. Suomen tutkimus- ja koulutusjärjestelmää on kehitetty voimakkaasti parin viime vuosikymmen aikana. Kohteina ovat olleet mm. päätösvallan delegointi sekä ohjaus-, johtamis- ja arviointimenetelmien kehittäminen sekä rakenteen uudistaminen. Nämä uudistustarpeet koskevat myös Kotusta. Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelman (2007) Arjen tietoyhteiskunta -osiossa todetaan, että erityistä huomiota kiinnitetään julkisen sektorin palvelurakenteen asiakaslähtöiseen uudistamiseen tieto- ja viestintäteknikkaa laajamittaisesti hyödyntämällä sekä toimintamalleja uudistamalla. Sähköisten palveluiden ja tuotteiden tarjontaa ja yhteensopivuutta lisätään. Hallinnon kehittämisosion mukaan suurimpien valtiollisten ja kunnallisten uudistushankkeiden kielellisten vaikutusten arviointi säännönmukaistetaan.

Valtion tutkimuslaitoksena Kotusta koskee Valtioneuvoston vuonna 2005 tekemä periaatepäätös Julkisen tutkimusjärjestelmän rakenteellisesta kehittämisestä. Sen mukaan julkista tutkimusjärjestelmää kehitetään toiminnallisena kokonaisuutena nykyiseltä pohjalta tutkimus- ja kehittämistoiminnan laadun ja relevanssin jatkuvaksi parantamiseksi. Kehittämistoimet suunnataan toimintojen priorisoinnin, tutkimusorganisaatioiden kansainvälisen ja kansallisen profiloitumisen sekä ennakkointityöhön tukeutuvan valikoivan päätöksenteon vahvistamiseen. Tämän ohella Kotuksen toimintaan on heijastumia korkeakoululaitoksen tutkimusta koskevasta rakenteellisen kehittämisen keskustelumuistiossa (2006) esitetyistä näkökohdista, joiden pääperiaatteena on, että voimavaroja ei hukata päällekkäiseen ja hajanaiseen toimintaan tai ylimitoitettuun institutionaaliseen rakenteeseen.

Tiede- ja teknologianeuvoston (2006) mukaan Suomen Akatemian, Tekesin, yliopistojen ja tutkimuslaitosten merkitys tiede-, teknologia- ja innovaatiojärjestelmän toiminnassa on jatkuvasti kasvanut. Niiden aikaisemmin erillään olleet tehtäväkentät ovat alkaneet limittyä tutkimus- ja innovaatiotoiminnan uusia muotoja ja tarpeita vastaavalla tavalla. Tavoitteena on innovaatiojärjestelmän kokonaistoimivuuden ja uusiutumiskyvyn edistäminen, osaamisperustan vahvistaminen, tutkimuksen laadun ja kohdentumisen parantaminen, tutkimustulosten käyttöönoton ja kaupallistamisen vahvistaminen sekä riittävien taloudellisten edellytysten takaaminen toiminnoille. Myös Kotusta koskevat vaatimukset tietoyhteiskunnan rakentamisesta ja sen vaatiman tieto- ja viestintäteknikan nopeasta kehittämisestä. Tutkimusaineistojen tulisi olla tutkimuksen ja opetuksen käytössä ja tukena

mahdollisimman esteettä. Tietotekniikan kehittymisen myötä henkilöstöön kohdistuvat osaamisvaatimukset kasvavat. Tieto- ja viestintätekniikan kehittyminen edistää verkosto- maista toimintaa.

Tiede- ja teknologianeuvosto korostaa raportissaan 2006 horisontaalista yhteistyötä tiede-, teknologia- ja innovaatiopolitiikassa. Tutkimusinfrastruktuurit ovat keskeinen horisontaaliyhteisyyden kohde. Infrastruktuurien yhteiskäyttöä on tehostettava niin tutkimuslaitteistojen, tutkimus- ja koeasemien, tutkimusaineistojen valtakunnallisten kokoelmien ja tietokantojen kuten arkistojen ja kirjastojen osalta. Esimerkiksi julkisin varoin koottujen tutkimus- ja rekisteriaineistojen saattaminen nykyistä avoimempaan tutkimuskäyttöön on jo pitkään esillä ollut kysymys, jonka ratkaisuun tarvitaan sekä lainsäädännöllisiä toimia että joustavia sopimusmenettelyjä. Kotus on oman tutkimuksen ja kielenhuollon infrastruktuurin ylläpidon ohella merkittävä humanistisen alan tutkimuksen infrastruktuurilaitos, ja siten sen rahoittaminen on valtion intressissä samalla tavalla kuin muidenkin alojen.

Kotus verkottuu niin yliopistojen, muiden muistiorganisaatioiden kuin viestintävälineidenkin kanssa. Kotuksen tulisi omalta osaltaan olla mukana opetusministeriön koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategiassa 2000–2004 mainituilla toiminnan alueilla ja hyödyntää uutta tekniikkaa nykyistä paremmin sekä kehittää eri tavoin jalostettujen tutkimustietokantojen käytettävyyttä. Vuorovaikutuksen tiivistäminen yhteistyökumppaneiden kanssa on tärkeitä. Kotuksen tulisi toimia aineistotalona arvokkaine kieliaineistoineen ja olla osa tutkimuksen infrastruktuuria, mikä asettaa vaatimuksia laitoksen tietohuoltojärjestelmälle. Kansallisena tietovarantona toimivien aineistojen saattaminen niin tutkijoiden kuin muidenkin käyttöön elektronisessa muodossa on suuri haaste ja edellyttää kykyä arvioida, millaisen aineiston digitoinnilla on tulevaisuuden kannalta suurin merkitys.

Kotuksen toimiala liittyy laajasti yhteiskuntaan, niin hallinto- ja lainsäädäntökieleen kuin poliittiseen ja kulttuurielämän sekä medioidenkin kieleen. Keskeiset yhteiskunnalliset muutokset teknologian kehityksen ohella liittyvät kansainvälistymiseen ja globalisaatioon, työelämän kehitykseen sekä sosiaalisen ja kulttuurisen toimintaympäristön muutoksiin. Globalisoitumisen myötä myös alueellisuus ja paikallisuus sekä tarve huolehtia kulttuuriperinnön monimuotoisuudesta korostuu. Kasvavan maahanmuuttajamäärän myötä yhteiskunta muuttuu aikaisempaa moniarvoisemmaksi ja monikielisemmäksi. Suomeen syntyy paljon puhuttuja uusia kotimaisiin kieliin verrattavia kieliä. Samalla kun tarve huolehtia kulttuuritaustaltaan heterogeenisten ryhmien tarpeista kasvaa, oman kansallisen identiteetin varmistamisen tarkeys nousee esiin. Kielen merkitys on tässä keskeinen, ja tämän ymmärrettäväksi tekemisessä on Kotuksella tärkeä asema.

Englannin kielen käytön laajentumisen myötä viranomaisten kielenkäytön seuraaminen on Kotuksen tehtävissä tullut yhä tärkeämmäksi. Sillä on omalta osaltaan vastuu kansallisesta kulttuurista ja kansallisten kielten asemasta. Kielenkäytön ympäristö on teknistynyt. Terminologia kehittyy ja englannin kielestä on tulossa pitkälti tieteen kieli. Asema valtionhallinnon kielenhuollon vaalijana korostuu samalla kun englanninkielinen termistö tunkeutuu jopa valtion viranomaisten käsitteistöön. On pidettävä huolta siitä, että kansalaiset voivat ymmärtää viranomaisten kieltä. Euroopan Unioni on niin ikään nostanut esiin kielenhuollollisia ja kielipoliittisia kysymyksiä. Kansalliskielten on entistä vahvemmin korostettava rooliaan yhteiskunnan kaikilla aloilla käytettävinä kielinä, ja vähemmistökielten asemaa vahvistettava äidinkielenä monien äidinkielten joukossa. Kielentutkimuksen ja kielitiedon yhteiskunnallinen tilaus vaihtelee ympäristön arvostusten mukaan. Ajan tasalla pysyminen merkitsee ennen kaikkea kielenkäytön ja kielipolitiikan laaja-alaista seuraamista ja havaintojen tarkoituksenmukaista siirtämistä tutkimushankkeisiin, joilla taas tuetaan kielenhuollollisia tehtäviä.

Tutkimuksen tekijöiltä edellytetään yhä enemmän tulosten popularisointia, tämä koskee myös Kotusta. On haasteellista toimia tiiviissä yhteistyössä tiedeyhteisön kanssa täyttäen sen tutkimukselle asettamat laatuvaatimukset ja samalla viranomaisten ja suuren yleisön palvelijana. Tarvitaan kykyä osata markkinoida työn tuloksia ja kykyä kertoa kielestä ja sen huollon tarpeesta. Kielitaidon vaatimukset niin julkisissa kuin yksityisissäkin työpaikoissa kasvavat koko ajan. Yhä useampaan työhön liittyy tekstien tuottaminen kirjallisena ja suullisena. Kansainvälistyminen ja uudet työmuodot edellyttävät aiempaa parempia kielivalmiuksia, ei ainoastaan englannin kielellä vaan erityisesti äidinkielellä. Niin työpaikat kuin yksityisetkin kommunikoivat lisääntyvässä määrin uusien medioiden välityksellä, mikä lisää kielitaidon tarvetta. Sama koskee koulutusta lisääntyvän tiedonhankinta- ja hallintataidon myötä. Neuvontapalvelunsa kautta Kotus on jatkuvassa yhteydessä eri yhteisöihin. On tärkeätä seurata, miten uudet informaation jakamisen välineet, esimerkiksi sähköposti ja kännyköiden käyttö tulevat näkymään nuorten kielenkäytössä. Väheneekö kielen sosiaalinen arvo aiempaa tehokkaamman viestinnän myötä? Kehitys tulee ottaa huomioon Kotuksen toiminnassa, koulutuksessa, rekrytoinnissa ja tulevaisuuden tieteellisissä suunnitelmissa.

Opetusministeriön koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen 2007–2012 kehittämissuunnitelmassa todetaan, että hyvä suomen tai ruotsin kielen taito on edellytys suomalaisen yhteiskuntaan sopeutumiselle, opinnoissa menestymiselle ja työllistymiselle, ja että jokaisen oppilaan tulee voida ylläpitää ja kehittää myös omaa äidinkieltään suomen tai ruotsin kielen oppimisen rinnalla. Vahva oma kielellinen ja kulttuurillinen identiteetti auttaa oppilaita ja opiskelijoita sopeutumaan myös vieraaseen yhteiskuntaan. Maahanmuuttopolitiikan peruslinjauksiin kuuluu, että maahanmuuttajat voivat ylläpitää omaa äidinkieltään. Tavoitteena on turvata kaikille maahanmuuttajaoppilaille riittävä tuki ja edellytykset perusopinnoissa ja lukio-opinnoissa menestymiselle ja kotoutumiselle suomalaiseen yhteiskuntaan. Tavoite liittyy Kotuksenkin esillä pitämään kielipolitiikan määrittelyn tarpeeseen. Kotuksen toiminnan kohteena ovat kansalliskielet ja perustuslaissa mainitut muut kielet. Olosuhteiden muuttumien luo paineita muidenkin, erityisesti paljon puhuttujen kielten huomioon ottamiseen. Opetusministeriön maahanmuuttopoliittisia linjauksia käsittelevässä muistiossa vuodelta 2003 todetaan, että samalla kun erityisesti panostetaan maahanmuuttajaoppilaiden riittävän suomen tai ruotsin kielen hallintaan, tuetaan heidän oman äidinkiелensä kehittämistä ja säilyttämistä.

Eräs tärkeimmistä Kotuksen toimintaan vaikuttavista tekijöistä on valtionhallinnon uudistaminen ja valtiontalouden kehittyminen. Valtion talousarviossa 2008 Kotuksen tavoitteet sisältyvät tiedettä käsittelevään lukuun (29.60). Tavoitteista tiedon ja osaamisen lisääminen, kansainvälistyminen sekä tieteen ja yhteiskunnan vuorovaikutuksen lisääminen voidaan lukea Kotuksen tavoitteiksi. Myös kulttuurin (29.80) puolella on tavoite, joka voidaan tulkita Kotusta koskeväksi. Sen mukaan kulttuuriperinnön säilyttämistä, suojelua ja aktiivista käyttöä vahvistetaan sekä tuetaan kulttuuriaineistojen digitointia ja saatavuuden parantamista. Tuottavuuden kasvun vaatimus niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla koskettaa myös Kotusta. Sillä on velvoitteensa tuottavuusohjelman suhteen ja valtion palvelukeskushankkeet tulevat muuttamaan talous- ja henkilöstö- mahdollisesti myös tietohallintoprosesseja.

3 Käsitteestä sektoritutkimus

Sektoritutkimusta harjoittavien laitosten organisaatorakenne on viime vuosina otettu erityiseksi kehittämisen kohteeksi. Pääministeri Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmassa (2007) todetaan, että valtion sektoritutkimuksen ohjausjärjestelmä uudistetaan nopealla aikataululla valtioneuvoston määrittämiin aihepiireihin perustuvaksi. Tarvittavat tutkimuslaitoskentän rakenneuudistuksia koskevat päätökset tehdään vuoden 2008 loppuun mennessä. Puhutaan sektoritutkimuksesta ja sektoritutkimuslaitoksista. Yliopistot ja valtion tutkimuslaitokset tekevät sektoritutkimusta, ja sektoritutkimuslaitoksiksi määritellyt laitokset tekevät muutakin kuin sektoritutkimusta. Ministeriöt voivat hankkia tarvitsemaansa tutkimustietoa myös muualta kuin sektoritutkimuslaitoksista, ja laitos voi hankkia rahoitusta myös muualta kuin sitä ohjaavasta ministeriöstä.

Valtioneuvoston kanslian sektoritutkimustyöryhmän (2006) määrittelyn mukaan ”sektoritutkimuksella tarkoitetaan yhteiskuntapolitiikkaa ja yhteiskunnallisia palveluja tukevaa tutkimusta. Sellaisena se on poliittisen päätöksenteon ja yhteiskunnan kehittämisen strateginen resurssi sekä johtamisen keskeinen väline.” Valtion tutkimuslaitokset ovat tärkeimpiä sektoritutkimuksen tekijöitä. Selvitysmies Jussi Huttusen raportin (2004) mukaan sektoritutkimuslaitoksilla voi olla tehtävämäärittelynsä mukaisesti myös valvonta- ja muita viranomaistehtäviä, maksullista ja muuta palvelutoimintaa, erilaisten kokoelmien ylläpitoa sekä koulutus- ja neuvontatehtäviä. Raporteissa Kotus luetaan sektoritutkimuslaitoksiin kuuluvaksi. Kotusta ei ole kuitenkaan tietoisesti perustettu opetusministeriön alaiseksi sektoritutkimuslaitokseksi. Tarkoituksenmukaisuussyistä laitos on koottu valtion rahoitettavaksi yhdeksi kokonaisuudeksi aiemmin valtion rahoittamista sekä yksityisistä ja valtionapua saavista yksiköistä.

Valtioneuvoston sektoritutkimustyöryhmän ehdotuksen mukaan sektoritutkimuksen ohjaaminen organisoidaan valtioneuvoston tasolle lähtökohtana hallitusohjelma. Ehdotuksen mukaan sektoritutkimuksen kenttä kootaan neljäksi aihepiiriksi. Näistä osaaminen, työ ja hyvinvointi on lähinnä Kotuksen tehtäväaluetta. Jokaista aihepiiriä varten nimitään valtioneuvoston päätöksellä omistajista (ministeriöt), tutkimuksen muista hyödyntäjistä ja asiantuntijoista kostuva tilaajakonsortio. Konsortiot laativat tutkimusohjelmista koostuvan aihepiiriin, tutkimusagendan, jota toteutetaan sopimusperusteisesti omistajien ja muiden rahoittajien päätöksin. Tutkimustiedon tuottajat, tutkimuslaitokset, korkeakoulut ja muut tutkimusorganisaatiot, kilpailevat tutkimusohjelmien tehtävistä laadulla ja relevanssilla. Sektoritutkimustyöryhmä katsoo, että kehittämistoimet tulee keskeisiltä osiltaan perustaa

tilaaja-tuottaja -mallin mukaiseen toimintaan. Kotuksen toiminta suhteessa muihin sektoritutkimuslaitoksiin on kuitenkin niin eriytynyt, että sen asema perustettavassa konsortiossa ja tutkimusprojektien tarjoajana käynnistettävässä kilpailussa saattaa jäädä marginaaliseksi.

Tiede- ja teknologianeuvosto totesi vuonna 2003, että sektoritutkimuksen tulee olla tarvelähtöistä. Vuoden 2006 raportissa todetaan, että onnistuneet valinnat ja priorisoinnit edellyttävät riittävää tietopohjaa ja määrätietoista päätöksentekoa. Päätöksenteon edellytyksiä ja valmistelumekanismeja on tarpeen vahvistaa. Koulutuksen ja tutkimuksen 2007–2012 kehittämissuunnitelmassa todetaan, että sektoritutkimuksen rakenneuudistusta koskevat päätökset tehdään vuoden 2008 loppuun mennessä. Opetusministeriön yhteydessä toimivan sektoritutkimuksen neuvottelukunnan tehtävänä on valmistella rakenneuudistusta. Ministeriö korostaa Uusille urille -asiakirjassaan (2006) tiedolla johtamista, mikä edellyttää mm. sektoritiutkimuksen avulla saatavaa tietoa poliittisen päätöksenteon, viranomaisten, kansalaisten, kansalaisjärjestöjen ja etujärjestöjen käyttöön sekä sellaisen tiedon hankkimista, mikä tukee opetusministeriön ja sen alaisen hallinnon päätöksenteon laatua, vaikuttavuutta, tuloksellisuutta ja tehokkuutta. Ministeriö katsoo, että sillä itsellään on keskeinen vastuu sektoritutkimuksen kehittämisessä. Sektoritutkimuksen vahvistaminen edellyttää ministeriön näkemyksen mukaan selkeää vastuunjakoa ja yhteistyötä ministeriön sisällä ja sidosryhmien kanssa. Tarkastelu sektoritutkimustyöryhmästä tukea ottaen jaotellaan 1) ”omistaja” ts. ministeriö, 2) ”asiakkaat” ts. tutkimustulosten hyödyntäjät ja muut asiakkaat ja 3) tutkimuslaitos. Asiakkaita voi olla yliopistoissa, valtion virastoissa ja muissa organisaatioissa aina yksityisiin henkilöihin saakka. Järjestelmä toimii, jos tiedon kysyntä ja tarjonta on asiantuntevaa, ne toimivat hyvin ja vastaavat toisiaan. Järjestelmän toimivuus edellyttää myös, että ostajalla on riittävästi resursseja.

Opetusministeriö on Kotukseen nähden omistaja, joka voi tilata ja teettää tutkimusta, ja joka tulosoittaa laitosta. On todettava, että niin opetusministeriö kuin muutkaan ministeriöt eivät ole juuri tilanneet Kotukselta tutkimusta. Laitoksen tutkimustoimintaa on ohjattu tulossopimuksissa määritellyin tavoittein ja niiden toteutumista seuraamalla. Mikäli Kotusta käsitellään sektoritutkimuslaitoksena, opetusministeriön tulisi edellä esitettyihin raportteihin ja kannanottoihin perustuen määritellä suhteessa Kotukseen, mitä sellaista ”tietoa, jolla opetusministeriö ja sen alainen hallinto pystyy kehittämään päätöksentekonsa laatua, vaikuttavuutta, tuloksellisuutta, taloudellisuutta ja tehokkuutta” se tarvitsee. Määrittely voidaan tehdä yhteistyössä Kotuksen kanssa, mutta päävastuu määrittelystä on ministeriöllä, joka tilaa tarvitsemansa tiedon tilaaja-tuottaja -mallin mukaisesti. Voisi arvioida, että ainakin kielipoliittisten päätösten tueksi tarvittaisiin myös tutkimuksellista tietoa. Kielitieteellistä tutkimusta voidaan tosin ostaa myös yliopistoilta, mistä syystä tilaajaosaamisen vahvistaminen on tärkeitä. Toisaalta voidaan myös kysyä, jättääkö Kotuksen asema korkeakoulu- ja tiedepoliittisen osaston alaisuudessa kielen kulttuuriseen asemaan liittyvän tilaustutkimuksen tarpeen huomiotta, eikä tilaustutkimuksen tarvetta siitä näkökulmasta ole ilmennyt.

Kotuksen asema sektoritutkimuslaitoksena tai sektoritutkimusta tuottavana laitoksena ei siis ole selkeä, haastatteluihini perustuen ei laitoksen sisällä eikä opetusministeriössä. Ministeriö on yksilöinyt Kotukselle annettavia tehtäviä vain harvoin, eikä tutkimuksen tai palvelujen tilaamisesta voida juurikaan puhua. Tästä voidaan vetää se johtopäätös, että opetusministeriö ei ole päätöksensä tueksi katsonut tarvitsevansa sellaista tutkimusta, jota Kotus voisi tuottaa. Laitoksen tehtävän huomioon ottaen tutkimuksen tilaajana tilaaja-tuottaja -mallin mukaisesti voisi toimia myös joku muu ministeriö, mutta tällaisia tilauksia ei ole esitetty. Mikäli tarvetta sellaiseen yhteiskunnallista päätöksentekoa tukevaan tutkimukseen, jota Kotus voisi tuottaa, ei ole ja mikäli päädytään siihen, että Kotuksen tutkimuksen

olennaisin tehtävä on tukea kielenhuoltoa ja muita Kotuksen tehtäviä, laitos pitäisi irrottaa sektoritutkimuslaitosten joukosta.

Edellisen ohella on otettava huomioon, että Kotuksen toiminnassa vain pieni osa on tutkimusta, erittäin tärkeitä kansallisia tehtäviä ovat niin kielenhuolto kuin tutkimuksen infrastruktuurina toimivien aineistojen ylläpitäminen ja kartuttaminen. Tutkimuksen osuus tosin laajenee, mikäli siihen Kotuksen toimintotarkastelun mukaisesti luetaan myös sanakirjojen teko, mikä ei mielestäni kuitenkaan vahvista Kotuksen luonnetta sektoritutkimuslaitoksena. *Kotus asettuukin muistiorganisaation, palveluorganisaation ja yliopistomaisen laitoksen välimaastoon.* Kotuksen kohdalla on huolehdittava siitä, että tilaustutkimuksen korostamisella ei vaaranneta muita Kotuksen kansallisesti merkittäviä tehtäviä.

Ehdotan, että Kotuksen asema sektoritutkimuslaitosten joukossa otetaan uudelleen harkittavaksi. Olennaista on, että sektoritutkimusta kehitettäessä ei vaaranneta Kotuksen kansallista kulttuuritehtävää, kielenhuoltoa sekä sanakirja- ja aineistotyötä. Suunnitellussa osaamisen, työn ja hyvinvoinnin konsortiossa Kotus olisi ainoa humanistisen alan laitos eikä sillä ole yhtymäkohtia muihin konsortion laitoksiin.

4 Kotuksen tehtävät

4.1 Yleistä

Kotuksen toiminta perustuu lakiin (48/1976, muutettu 1015/1987 ja 591/1996) ja asetukseen (1339/1987 muutettu 63/1989, 1213/1993, 858/1996, 1233/1996, 161/1998, 141/2000 ja 34/2004). Lain mukaan Suomen ja ruotsin kielen tutkimusta ja huoltoa, suomen sukukielten tutkimusta sekä saamen kielen huoltoa varten on kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Tutkimuskeskuksen tehtävänä on myös huolehtia suomalaisen viittomakielen ja romanikielen tutkimuksesta ja huollosta.

Asetuksen (758/1996) 1 §:n mukaan Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen tehtävänä on:

- 1 tutkia suomea ja ruotsia, saamea ja muita suomen sukukieliiä sekä suomalaista viittomakieltä ja romanikieltä;
- 2 kehittää ja huoltaa suomea, ruotsia, saamea sekä suomalaista viittomakieltä ja romanikieltä;
- 3 laatia sanakirjoja ja muita kieltä esitteleviä julkaisuja;
- 4 koostaa ja kehittää kielenaineskokoelmia ja pitää niitä yllä kansallisina arkistoina; sekä
- 5 kehittää ja kartuttaa uralistiikan kirjastoa julkisena tutkimuskirjastona.

Asetusta täsmentäen Kotuksen toiminnan tavoitteet määritellään tulossopimuskausittain opetusministeriön ja laitoksen välisessä tulossopimuksissa. Samalla taataan se, että tavoitteissa otetaan huomioon ympäristön muuttuvat tarpeet, joita ei pitkäkestoisessa ja yleisluontoisessa asetuksessa voida tehdä. Tavoitteet kirjataan lyhyesti valtion talousarvion momentin 29.60.03 selvitysosaan. Opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmassa 2007–2011 todetaan Kotuksesta, että sen painoalat ovat kielentutkimus, tutkimukseen perustuva kielenhuolto sekä keskeisten kielentutkimusaineistojen tuottaminen, ylläpitäminen ja kehittäminen. Tutkimuskeskus selvittää suomalaisen kielenkäytön ja kieliyhteisön nykytilaa ja historiaa sanastotutkimuksella sekä julkaisemalla sanakirjoja, seuraa kansalliskielten käyttöalan ja yleiskielen kehitystä sekä tiedottaa ja opastaa kielenkäytön kysymyksissä sekä kehittää vähemmistökielten kielenhuoltoa.

Muutoin opetusministeriön asiakirjojen tavoitteista voidaan Kotukseen soveltaa tutkimukselle asetettuja tavoitteita. Toiminta- ja taloussuunnitelman mukaan tiedepolitiikan toimialan laitosten ja virastojen yhteisenä tavoitteena on tuottavuuden parantaminen toimintaprosesseja ja henkilöstörakennetta kehittämällä sekä tehtäviä priorisoimalla. Myös

kulttuuriorganisaatioita koskevaa tavoiteasettelua voidaan tulkita Kotusta koskevaksi. Tutkimuksen infrastruktuuripolitiikkaa koskevat tavoitteet ovat niin ikään Kotuksenkin tavoitteita. Niiden mukaan olemassa oleva kansallinen tutkimusinfrastruktuuri ja sen uusimis- ja kehittämistarpeet kartoitetaan. Luodaan menettelyt, joilla tunnistetaan ja arvioidaan merkittävien uusien tutkimusinfrastruktuurien tarve ja tehostetaan niiden yhteiskäyttöä. Yhdistetään eri toimijoiden voimavaroja yhteisten kansallisten infrastruktuurien luomiseksi ja rahoitus järjestetään eri sektoreiden välisenä yhteistyötä.

Laitoksen opetusministeriön kanssa tekemässä tulossopimuksessa vuosille 2007–2009 laitoksen toiminta-ajatus määritellään seuraavasti: Kotus on kielitieteellinen tutkimuslaitos, jonka toiminta-ajatuksena on lisätä tietoa kotimaisista kielistä ja niiden asemasta kulttuurissa ja yhteiskunnassa sekä näin luoda edellytyksiä kielelliselle tasa-arvolle Suomessa. Opetusministeriön ja Kotuksen välisen tulossopimuksen yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet ovat:

- Kotus tekee työtä kansalliskielten aseman säilyttämiseksi yhteiskunnan kaikilla aloilla käytettävänä kielinä.
- Kotus tekee työtä vähemmistökielten aseman parantamiseksi Suomessa.
- Kotus tuottaa tutkimukseen perustuvaa tietoa kotimaisista kielistä ja kielitilanteesta.
- Kotus pyrkii parantamaan osaltaan kotimaisten kielten tutkimusaineistojen infrastruktuuria niin, että aineistot ovat mahdollisimman laajasti kaikkien käytössä.

Toisin sanoen opetusministeriön ja Kotuksen yhteisen näkemyksen mukaan tehtävä lähtee 1. yhteiskunta- ja kulttuuripolitiikasta ja siihen sisältyvästä kielen aseman säilyttämisestä, 2. sen tarvitsemasta tutkimustuesta ja 3. Kotuksen omaa tutkimusta tukevasta ja sitä laajemmasta tutkimuksen infrastruktuurituesta. Niin kansalliskielten kuin vähemmistökieltenkin asemasta huolehtimista tehdään kielenhuollollisin toimenpitein. Kaikkiin näihin voidaan tulkita sisältyvän niin julkisten laitosten tarvitsemat palvelut kuin yksityisen kansalaisen palvelut, ja kaikissa näissä ovat mukana kaikki Kotuksen toiminta-alueelle määritellyt kielet. Palveluja voidaan määritellä tuotettavan tuottaja-käyttäjä -periaatteella, tuottajana Kotus ja käyttäjänä ts. asiakkaina julkinen tai yksityinen taho aina kansalaisia myöten. Yhteiskunnan muutoksesta johtuvana kysymyksenä tarkasteltavaksi nousee muiden kuin Kotukselle nyt määriteltujen kielten asema yhteiskunnassa ja siihen liittyvät tehtävät. Kyse on silloin kielipoliittisesta päätöksenteosta ja sen ohjaukseen liittyvästä problematiikasta.

Toiminta- ja taloussuunnitelmansa 2009–2012 Kotus on tehnyt seuraavan jaottelun pohjalta: suomen ja ruotsin kielen tutkimus, suomen ja ruotsin kielen huolto, vähemmistökielten tutkimus ja huolto, tietohuolto. Toiminta- ja taloussuunnitelmassa esitetään myös toiminnan lohkot, joihin Kotus ilmoittaa keskittyvänsä. Kotuksen tulosalueet ovat tutkimus, kielenhuolto ja tietohuolto. Osastoihin perustuva organisaatiojako erottaa tutkimuksen, sanakirjatyön ja hallinnon omiksi osastoikseen kielenhuollon, ruotsin kielen ja vähemmistökielten rinnalle. Keskuksen toimintasuunnitelmassa laitos määrittää nimensä mukaisesti toiminta-ajatuksensa tutkimuslähtöisesti. Kielellinen tasa-arvo on mukana toiminta-ajatuksessa, tasa-arvo määrittyy kuitenkin suomalaisten kannalta lain määrittelemiä kieliä puhuvien kesken. Kielellinen tasa-arvopyrkimys ei siis koske muita kieliä äidinkielenään puhuvia suomalaisia. Vision mukaan laitos osallistuu kielipoliittiseen keskusteluun. Tutkimusstrategiassaan laitos kohdistaa sanakirjatyön tieteellisiin sanakirjoihin. Toimintaympäristön muutokset edellyttävät laitoksen mukaan kielitietoisuuden vahvistamista, kielenhuoltoa, viranomaistekstien analyysiä ja viranomaisten koulutusta. Maahanmuuttajien

kieliasioihin liittyvä yhteisyö tuodaan esiin toimintakauden uutena avauksena. Tämä ja edellä siteeratut asiakirjat osoittavat, että *Kotuksen tehtäviä ja tavoitteita voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta niistä eri tavoin painottaen*. Mikään edellä luetelluista tehtävistä ei ole yksin riittävä kuvaamaan Kotuksen toimialaa ja ministeriönkin asiakirjoissa tehtävien painotus vaihtelee.

Seuraavassa Kotuksen tehtäviä tarkastellaan erikseen tutkimuksen, kielenhuollon, sanakirjatyön sekä tutkimuksen ja kielenhuollon infrastruktuurin näkökulmasta. Kielipolitiikka käsitellään kielenhuollon yhteydessä. Kaikkia edellä mainittuja koskeva yksikön sisäinen hallinto- ja tukitoimien tarkastelu tehdään luvussa kahdeksan.

4.2 Tutkimus Kotuksen tehtävänä

Tutkimuksen asema yhteiskunnassa on vahvistunut ja sen yleinen arvostus noussut. Tämän hetken suunnitelmien mukaan Kotuksen asemaa sektoritutkimuslaitoksena tullaan tarkastelemaan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa 2007–2012 todetulla tavalla. Tarkoituksena on, että eri toimialojen sektoritutkimusta ja korkeakoulujen roolia tutkimusyhteisyydessä vahvistetaan ja selkeytetään. Yhteistyön tiivistämisen tavoitteena on suurten innovatiivisten hankekokonaisuuksien muodostaminen ja kansainvälisen yhteistyön lisääminen sekä nykyistä parempi vastaaminen yhteiskunnan tutkimustarpeeseen. Aiemmin totesin, että käsitykseni mukaan Kotuksen asema sektoritutkimuslaitoksena ei ole selkeä.

Lailla perustetun valtion tutkimusorganisaation kohdalla on tarpeen pohtia kysymystä tutkimuksen autonomiasta ja itseohjautuvuudesta. Yliopistojen taloudellista ja hallinnollista asemaa pohtineiden Niilo Jääskisen ja Jorma Rantasen muistiossa (2006) määritellään käsitteet akateeminen vapaus, taloudellinen autonomia ja yliopiston itsehallinto. Akateeminen vapaus tarkoittaa yksittäisen akateemisen tutkijan tai opettajan vapautta mm. tutkia, opettaa ja julkaista ilman, että siihen puututtaisiin yliopiston sisältä tai yliopiston ulkopuolelta. Kotuksen tutkijoiden suhteen tutkimuskohteeseen liittyvä vapaus on ymmärrettävää suhteessa opetusministeriön ja laitoksen välisessä tulossopimuksessa sovittuun, tutkimuksen sisällöllinen ja menetelmällinen vapaus tukijoilla toki on. Kotuksessa käymissäni keskusteluissa nousi esiin kysymys siitä, voiko tutkijoiden intressiä ohjata. Kotusta koskevan lain sanamuoto ei määrittele laitoksessa tehtävän tutkimuksen luonnetta, esimerkiksi sen perus- tai soveltavuusluonnetta. Tulossopimus on niin ikään hyvin väljä. Kysymys on ennen kaikkea siitä, mihin vähäisiä tutkimusresursseja suunnataan, perustutkimukseen vai soveltavaan tutkimukseen, vanhoihin tutkimusaiheisiin vai muuttuvasta toimintaympäristöstä nouseviin, tutkijalähtöisesti vai tietoisesti ohjaten, olemassa olevaan osaamiseen tukeutuen vai uuden osaamisen hankkimiseen. Johdon on välttämätöntä tehdä valintoja. Vuonna 2001 valmistunut tutkimusstrategia Kotimaisten kielten talo olisi syytä päivittää ja tehdä tutkimuksen suuntautumisesta pitkäjänteinen suunnitelma tämän päivän tilanteesta lähtien.

Asetuksen 1 §:ssä tutkimus mainitaan omana erillisenä tehtävänä, ei suoraan kytkettynä kielenhuollon ja sanakirjatyön tukemiseen. Kotus itse korostaa tutkimuksen merkitystä ja useassa asiakirjassaan määrittelee tutkimustoiminnan kielenhuollon ja sanakirjatyön tukemisenä. Opetusministeriön kanssa tehdyn Kotuksen tulossopimuksen 2007–2009 mukaan ”kielentutkimuksessa pyritään uuteen tietoon ja näkemyksiin kielten taustasta ja historiasta sekä siitä, mitä nykykielten käytössä, suhteissa ja ihmisten kielellisissä asenteissa tapahtuu. Erityistehtävänä on sellaisten sanakirjojen tuottaminen, jotka ovat kansallisesti merkittäviä. Muita keskeisiä tutkimusaloja ovat kielen vaihtelu ja muuttuminen mukaan luettuna nimistö, kielenkäyttäjien asenteet, tekstityö ja tekstikäytänteet.”

Mikä erottaa Kotuksessa tehtävän tutkimuksen yliopistoissa tehtävästä tutkimuksesta? Kotus itse korostaa, että sinne sopivat yliopistoja paremmin tutkimusalat, jotka vaativat laajojen aineistojen keräämistä, etenkin jos työn on tapahduttava eri paikkakunnilla ja pitkien ajanjaksojen kuluessa. Tekemäni yliopistojen laitoskyselyt tukevat tätä näkemystä. Yliopistojen tutkimushankkeet ovat usein lyhytkestoisempia eikä laitoksilla välttämättä ole riittävästi sellaista asiantuntemusta, jota aineistojen tallentaminen edellyttäisi. Yliopistojen kanssa Kotuksella on yhteisiä tutkimushankkeita, tuloksista voi mainita esimerkiksi Helsingin yliopiston kanssa valmistuneen Ison suomen kieliopin. Laitoskyselyjen vastauksista ilmeni, että jossain määrin on päällekkäisyyksiä yliopistojen kanssa, ja Kotuksessa tehdään tutkimusta, joka sopisi myös yliopistoissa tehtäväksi. Vaikka tutkijat painottavat sitä, että tutkimuksen kriittisyyden säilyttämiseksi ei päällekkäisyys ole negatiivinen seikka, ei pienellä tutkimuslaitoksella ole varaa päällekkäisyyksiin. Laitosvastauksissa arvioitiin, että tutkimustyötä voidaan Kotuksessa tehdä suunnitelmallisemmin kuin yliopistoissa. Toinen vahvuus on henkilökunnan pitkäaikainen kokemus niistä kieleen liittyvistä ongelmista, joita esiintyy yhteiskunnan eri aloilla. Yliopistollisissa laitoksissa tämä yhteys ruohonjuuritasoon usein puuttuu tai on huomattavasti vähäisempi. Kotuksessa nähdään ne kielelliset ongelmat, joiden selvittämisellä on ajankohtaista merkitystä kielen käytön kannalta, esimerkiksi puhutun ja kirjoitetun nykysuomen hankkeet ovat tällaisia.

Yliopistojen laitoksilla näytetään odotettavan, että Kotuksen tutkimuksessa otetaan huomioon kielenhuollon ja sanakirjojen tutkimuksellisen tukemisen ohella sellaisten tehtävien täyttäminen, joista mikään yliopiston laitos ei pysty yksin suoriutumaan. Kotus ei voi kuitenkaan toimia yliopistoissa harjoitettavan tutkimustoiminnan ”aukkojen paikkaajana”. Tutkimuksen suuntautumisessa on Kotuksessa kyse myös pitkäkestoisten jo alkaneiden tutkimus- ja sanakirjaprojektien loppuunsaattamisesta ja siitä, mille alueelle osaaminen asettuu. Esiin on nousemassa tarve kielipolitiikkaan liittyvälle tutkimukselle, jolla on selvä relevanssi ympäristön muutosten näkökulmasta. Kotuksella on aineistokeskeisyyden vuoksi myös merkittävä asema muistiorganisaationa ja yliopistoissa tehtävän humanistisen tutkimuksen infrastruktuuria ylläpitävänä laitoksena. On perusteltua, että Kotuksen oma tutkimus perustuu siellä oleviin aineistoihin ja arkistoihin ja johtaa uusien Kotuksen toimintaa tukevien aineistojen keräämiseen. Mitä tulee kielenhuoltoon tukevaan tutkimukseen, lain määritelmä tutkia ei välttämättä tarkoita omaa tutkimusta, tarvittavaa tutkimustietoa voidaan hankkia myös ulkopuolelta, esimerkiksi ostopalveluina ja yhteistyöprojekteissa.

Tarkasteltaessa eri kielissä tehtävää tutkimusta voidaan todeta, että suomen kielessä kyse on nimenomaan päällekkäisyyksien välttämisestä ja yhteistyöprojektien luomisesta yliopistojen kanssa. Ruotsinkielen osastolla tutkimusta on varsin vähän ja kielenhuollossa käytetään hyväksi myös muissa organisaatioissa tehtävää tutkimusta. Vähemmistökielistä viittomakielen tutkimusta on Jyväskylän yliopistossa kääntäjien koulutuksen yhteydessä. Romanikieltä ei tutkita yliopistoissa. Saamen kieltä tutkitaan myös Helsingin ja Oulun yliopistoissa. On välttämätöntä, että Kotus vähemmistökielten tutkijana ja eräiden kielten osalta jopa ainoana tutkijana kantaa erityistä huolta niiden huollon ja sanakirjatyön vaatimasta tutkimuksesta. Suomen ja ruotsin kielten osalta tutkimus on vakiintuneempaa ja siinä voidaan tukeutua myös yhteistyöhön muiden tahojen kanssa. Kotuksessa tehdään varsin vähän (vuonna 2008 noin 5 % budjetista) tutkimusta ulkopuolisin varoin, mihin on jatkossa kiinnitettävä suurempaa huomiota. Pienen organisaation ongelmana usein tosin on vaikeus irrottaa resursseja hankevalmisteluun. Kyse on myös ulkopuolisen rahoituksen tueksi tarvittavasta hankeosaimisesta ja tutkimushankkeiden hallinnollisesta tukemisesta.

Esitän, että Kotus tekee tutkimuksen suuntaamisesta pitkäjänteinen tutkimusstrategian. Ottaen huomioon varsin vähäiset tutkimusresurssit, Kotuksen ei ole tarkoituksenmukaista tehdä sellaista tutkimusta, jota tehdään ja voitaisiin tehdä yliopistoissa. Tämä on myös opetusministeriötä koskeva ohjauskysymys. Tutkimuksen on syytä liittyä niihin tehtäviin, joissa Kotuksella on yksinään viranomaistehtävä. Kotuksen tutkimuksen tulisi olla ajan vaatimuksiin vastaavaa, kielenhuoltoa tukevaa ja/tai sanakirjatyöhön liittyvää.

Esitän, että Kotus aktiivisesti pyrkii nostamaan ulkopuolisen tutkimusrahoituksen osuutta. Tätä tarkoitusta varten Kotuksen on kiinnitettävä aiempaa enemmän huomiota tutkimusosaamisen tunnetuksi tekemiseen sekä hanke- ja sopimusosaamiseen.

4.3 Kielenhuolto Kotuksen tehtävänä

Suomalaiselle kulttuurille olennainen kielenhuollon ja kielipolitiikan näkökulma ei näy opetusministeriön ”ylätason” asiakirjoissa, esim. strategiassa tai toiminta- ja taloussuunnitelmassa. Se näkyy niissä asiakirjoissa, joissa Kotusta käsitellään virastona. Syytä voi etsiä korkeakoululaitoksen määräävästä asemasta ao. osaston toiminnassa. Opetusministeriön ja Kotuksen välisessä tulossopimuksessa 2007–2009 sen sijaan todetaan, että Kotus tekee työtä kansalliskielten aseman säilyttämiseksi yhteiskunnan kaikilla aloilla käytettävänä kielinä ja työtä vähemmistökielten aseman parantamiseksi Suomessa. Kielenhuolto pyrkii vaikuttamaan siihen, että kielenkäyttäjät saavat helposti käyttöönsä tietoa kielestä, ennen muuta julkisista kielimuodoista. Kielenhuolto tuottaa yleistajuisia julkaisuja, neuvontaa, tekstipalveluja ja kielenkäytön opetusta. Näihin tehtäviin sisältyvät kielenhuollolliset tehtävät toimintaa tukevan tutkimuksen ohella. Tehtävä on eittämättä suomalaisen kulttuurin säilymisen kannalta tärkeä.

Kielenhuollolliset tehtävät ovat monesta syystä ajankohtaisia ja tärkeitä. Kotuksen kielenhuollon tehtävänä on mm. antaa suosituksia termien käytöstä ja paikkojen nimistä. Yhteiskunnan muuttumisen tarpeisiin on Kotuksessa vastattu mm. virkakielen huollon kehittämisellä ja EU-kielenhuoltajan viran perustamisella. Kielenhuollollinen tehtävä on sinänsä selkeä Kotuksen tehtävänä ja on tärkeätä todeta, että Kotus on ainoa organisaatio, jolle kielenhuolto on lainsäädännössä määritelty tehtäväksi. Velvoite kielenhuollon hoitamiseen ei kuulu siten myöskään yliopistojen tehtäviin, vaikka Kotuksen tuottama kielenhuollollinen aines toimii yliopistojen kielentutkimuksen infrastruktuurina. Kotus perustaa kielenhuoltoon liittyvien tehtävien sisällön suoraan käyttäjiltä ja tutkimuksesta saatavan informaation varaan. Kielenhuolto-problematiikka liittyy tuottaja-tilaaja -asetelman tilaajaan ts. siihen, kuka tilaa kielenhuollon palveluita. Tähän liittyy myös kysymys palveluiden maksullisuudesta. Kuka näitä palveluita käyttää ja kenen tulisi saada kielenhuollollisia palveluita ilmaiseksi? Tilanteen selkeyttämiseksi tarvitaan kattava asiakasanalyysi, jota voitaisiin laajentaa käsittämään myös tutkimuksen asiakkaat samoin kuin aineistojen käyttäjäasiakkaat ottaen samalla huomioon asiakkaiden maksukykyisyys.

Sanastotyötä tehdään myös Valtioneuvoston kansliassa ja yhdistysmuotoisessa Sanastokeskus TSK:ssa. Sanastokeskus TSK tarjoaa sanastotyöhön ja erikoistermien käyttöön liittyvää tietoa ja asiantuntijapalveluita ja toteuttaa yritys- ja toimialakohtaisia sanastohankkeita. Valtioneuvoston kanslian käännös- ja kielipalvelut tekee sanastotyötä Suomen valtionhallinnon termistöä ulkomaisille kielille. Asetuksen (393/2007) mukaan kanslian tehtävänä on valtioneuvostossa tarvittavien asiakirjojen kääntäminen kansalliskielille sekä hallinnon nimikkeitä ja sanastoja koskeva kielipalvelu. Kieli- ja käännöspalveluiden kehittämisestä valmistui raportti vuonna 2006, jota seurasi selvitysmies Håkan Mattlinin selvitysmiesraportti vuonna 2007.

Kielenhuollon alueella Kotuksella on lukuisia asiakkaita ja yhteistyökumppaneita, kielenhuolto onkin Kotuksen tehtävänä selkeä ja merkittävä. Kielenhuoltoon liittyy ajankohtainen kielipoliittinen näkökulma ja sen harkinta, missä määrin Kotuksella on mahdollisuus sisällyttää tehtäviinsä kieliä, joita ei ole asetuksessa mainittu. Asiasta on sovittava tulossopimuksessa opetusministeriön kanssa, koska kyse on ennen kaikkea resurssien suuntaamisesta.

Kotuksen oma kielipoliittinen ohjelma on vuodelta 1998. Kotuksen mukaan kielipoliitiikka tarkoittaa kielen tai kielten ja yhteiskunnan välisten suhteiden järjestämistä tietoisilla toimilla. Kielipoliitiikka koskee siten kielen asemaa yhteiskunnassa esimerkiksi kielilain ja muiden säädösten säätämisen avulla. Kielipoliitiikka liittyy yksilön oikeuksiin käyttää omaa kieltään viranomaisissa. Kielipoliitiikkaan kuuluvat myös kielenopetukseen liittyvät kysymykset. Kyseessä on määrittely siitä, mikä asema muilla kuin nyt kansalliskieliksi tai vähemmistökieliksi määritellyillä kielillä yhteiskunnassamme ja kulttuurissamme on.

Kielipoliitiikkaa koskevaan ohjausvastuuseen palataan luvussa kuusi. Opetusministeriö on vuotta 2004 koskevassa tilinpäätöskannanotossaan todennut, että kieliyhteisössä tapahtuvat muutokset ja kielipoliitiikka voisivat olla painokkaammin mukana Kotuksessa tehtävässä tutkimuksessa, jolloin tutkimus tukisi tutkimuskeskuksen roolia kielipoliittisen keskustelun käynnistäjänä ja aktiivisena osallistujana.

Kielipoliitiikkaan kuuluu paitsi päättäjille tiedottaminen siitä, mikä on vähemmistökielten tilanne kulloinkin, ja mikä on uusien maahanmuuttajien myötä rantautuvien kielten tilanne. Tähän tarvitaan tutkimusta ja erilaisia kartoituksia käsittäen esim. eri kieliä puhuvien määrät, opetus- ja oppimateriaalitalanteen kouluissa, opettajatilanteen ja dokumentointitalanteen. Kielipoliitiikka nostaa esiin asioita, jotka laajenevat itse kielestä, asiat liittyvät painotyön teknisiin ongelmiin, radiolähetysten kuuluvuuteen, uuden kielilain toteutumisen arviointiin ja Euroopan Unionin ja Euroopan Neuvoston vähemmistökielisopimuksen toteutumisen arviointiin. Kenen vastuulla on, että tällaista tietoa on päättäjillä? Esimerkiksi oikeusministeriön kieliastian neuvottelukunnan tehtävät liittyvät lähinnä kielilain ja siihen liittyvän lainsäädännön soveltamiseen. Yliopistot ovat laatineet omia kielipoliittisia ohjelmiaan, mutta ne ovat kukin vastuussa kielipoliitiikan huomioon ottamisesta vain omassa toiminnassaan.

Tehtävänmäärittelynsä mukaan Kotuksen toiminnan kohteena ovat laissa määritellyt kielet, eivät muut, vaikka Suomessa on muitakin melko suuria kielivähemmistöjä. Kotus on ottamassa tehtäviinsä myös kielipoliittisia tehtäviä, mitkä sinänsä luontuu hyvin sen toimialaan.

Kielenhuolto on selkeästi Kotuksen tehtävä. Ehdotan, että tehtävää tietoisesti laajennetaan valtakunnallisen kielipoliitiikan valmistelijan roolin suuntaan. Asia tulee sopia riittävän selkeästi opetusministeriön kanssa, koska kyse on myös resurssien suuntaamisesta.

Ehdotan, että Kotus laatii sen kaikki tehtävät kattavan asiakasanalyysiin määritellen ja analysoiden kielenhuollon ohella myös tutkimuksen ja tutkimusinfrastruktuurin asiakkaat. Palveluiden maksupoliitiikka tulee samalla tarkistaa.

4.4 Sanakirjatyö Kotuksen tehtävänä

Sanakirjatyö on Kotuksen perustamisesta alkaen ollut yksi sen keskeisiä tehtäviä. Sanakirjatyön voidaan nähdä jakautuvan kahteen haaraan, sanaston muuttumiseen ja kehittymiseen liittyvään nykykielten sanakirjatyöhön ja kielen historiasta nousevaan sanakirjatyöhön. Nykykielen sanakirjatyö liittyy myös kielenhuoltoon. Toimintona Kotus lukee sanakirja-

työn tutkimukseksi, koska kyseessä on tutkimukseen ja laajoihin aineistoihin perustuvien sanakirjojen laatiminen. Yksi tutkimustiedon julkaisumuoto ovat sanakirjat. Sanakirjojen tekeminen on pitkäjänteistä ja paljon resursseja sitovaa työtä, mistä syystä sanakirjapolitiikka on syytä selkeästi sopia ministeriön kanssa.

Sanakirjatyötä ei voida ajatella laajamittaisesti tehtäväksi yliopistojen laitoksilla, joiden tehtävänä on tutkimuksen lisäksi koulutuksen järjestäminen. Koska Kotuksen sanakirjatyö perustuu tutkimukseen ja laajoihin aineistoihin, sanakirjojen tuotantokustannukset ovat suuret. Kaupallisella pohjalla näitä sanakirjoja ei ole mahdollista tuottaa. Työ on pitkäkestoisista ja se saattaa lukkiuttaa toimintaa ja estää uusien tehtävien ottamista. Sanakirja- ja muuta julkaisu- ja kustannusyhteistyötä Kotus tekee useiden organisaatioiden kanssa, mm. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Svenska Litteratursällskapetin kanssa.

Sanakirjatyö on selkeästi Kotuksen tehtävä. Karsintaa siitä, mitä sanakirjoja otetaan tehtäväksi, on välttämättä tehtävä. Sanakirjatyö sitoo resursseja siinä määrin, että uusien sanakirjojen käynnistäminen ja erityisesti historiasta kumpuavan pitkäkestoisen sanakirjatyön "katkaiseminen" tulee tehdä yhteisymmärryksessä opetusministeriön kanssa.

4.5 Infrastruktuurin ylläpito

Tietohuollon neuvottelukunnan kehittämisstrategiassa tietohuolto määritellään organisoiduksi toiminnaksi, jolla yhteisö huolehtii tarvitsemansa tiedon tuotannosta, hankinnasta, tallennuksesta ja käyttöön saattamisesta. Tähän liittyy nykyisin myös digitaalinen tietohuolto eli organisoitu toiminta, jolla huolehditaan laadukkaan, digitaalisessa muodossa olevan tiedon tuotannosta, valinnasta, hankinnasta, tallennuksesta, arvioimisesta ja käyttöön saattamisesta. Koulutuksen ja tutkimuksen tietoyhteiskuntaohjelmassa 2004–2006 esitetään osaamisen kasvattamista, sähköisten kirjastopalvelujen laajentamista, tutkimusaineistojen säilytyksen ja saatavuuden kehittämistä, kirjastojen ja arkistojen aineistojen digitointia sähköisten palvelujen mahdollistamiseksi ja laajentamiseksi sekä tietoturvallisuuden edistämistä. Opetusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsauksessa (2006) todetaan, että kansallisten sähköisten aineistojen pysyvässä säilytys ratkaistaan. Selvitetään mahdollisuudet perustaa kansallinen digitaalinen kirjasto eri muistiorganisaatioiden ja julkisen hallinnon tuottaman digitaalisen aineiston kokoamiseksi ja palvelujen tarjoamiseksi kansalaisten ja tutkimusorganisaatioiden käyttöön. Hanke edellyttää verkostomaisesti toimivan konsortion perustamista.

Kotuksessa on keskitytty kielentutkimuksen infrastruktuurin rakentamiseen, internetsivuilla on avattu aineistopalvelu Kaino ja saatu vapaaseen käyttöön suuri määrä sähköisiä kieliaineistoja. Kotuksen visio on olla sähköisten kieliaineistojen johtava aineistotalo, jolla olisi alallaan koordinoiva tehtävä. Aineistot erottavat Kotuksen toiminnan yliopistoista. Vastaväyppisiä aineistoja on Kansalliskirjastossa, Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa, Svenska Litteratursällskapet i Finlandissa ja Kansallisarkistossa, mutta varsinaisia päällekkäisyyksiä on varsin vähän. Yliopistojen laitoksille tehdyn kyselyn mukaan aineistot ovat hyödyllisiä tutkijoille, ja niitä käytetään paljon. Aineistot ovat merkittäviä humanistisen alan tutkijoille, joten niiden käytettävyyden parantaminen lisää kielentutkimuksen vaikuttavuutta Kotuksen omaa tutkimusta laajemmin. Kotuksessa on hyvä, toistasataa tuhatta nidettä käsittävä kirjasto. Kirjaston käyttäjäkunnasta yli 50 % on yliopistojen opettajia ja opiskelijoita, suurin käyttäjäryhmä ovat Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan opiskelijat.

Opetusministeriön koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategian 2000–2004 ja sen jatkeena olevan hankesuunnitelman yhtenä tärkeimpänä osana on uuden tieto- ja viestintä-

tekniikan mahdollistava kulttuuripääoman vähittäinen digitalisointi ja sitä kautta nykyistä monimuotoisempi ja tasa-arvoisempi saataville saattaminen. Kotus on tehnyt digitointiyhteistyötä Kansalliskirjaston kanssa ja hyödyntänyt Mikkelin Kansallisen digitointikeskuksen palveluita. Esimerkiksi äänitteitä ei Mikkelin keskuksessa kuitenkaan digitoida. Opetusministeriön käynnistämän KULDI-hankkeen tehtävänä on edistää Suomen museoihin, kirjastoihin ja arkistoihin tallennetun kansallisen kulttuuriperinnön digitointia ja saatavuutta tietoverkkojen kautta sekä mahdollisuuksia kulttuurituotteiden kehittämiseen. Tarkoituksena on saada keskeinen osa kulttuuriperintöä hakujen piiriin. Kotuksen aineistosta ainakin osa kuuluu tällaiseen kulttuuriperintöön, joten sen tulisi olla mukana hankkeessa. Tämän lisäksi Kotuksen on syytä olla mukana kirjastojen, arkistojen ja museoiden digitointiyhteistyöhankkeissa. Kotus tekee yhteistyötä Tieteen tietotekniikkakeskus CSC:n kanssa.

Kotuksella on selvä tehtävä tutkimuksen infrastruktuurissa kielitieteellisen tutkimusaineiston ylläpitäjänä, kartuttajana ja aineiston käytettävyyden kehittäjänä. Niin kustannus- kuin asiantuntemussyistäkin on tärkeitä hakeutua yhteistyöhön muiden vastaavien organisaatioiden kanssa. Kotuksen omien aineistojen käytettävyyden parantamista koskevaa dialogia tulee käydä riittävästi yliopistojen tutkijakunnan kanssa.

4.6 Toiminnan muutos

Kotuksen toimintakertomuksen 2006 Johdon katsauksessa Kotus linjaa tehtävänsä seuraavasti: ”Kotus tarjoaa monipuolisesti kielenhuollon palveluja, tuottaa tiedeyhteisön ja suuren yleisön käyttöön sanakirjoja ja aineistoja ja tutkii hankkeissaan yhteiskunnan kannalta relevantteja aineistoja, kuten viranomaistekstejä, ja analysoi kansalaisten kielellistä vuorovaikutusta viranomaisten kanssa”. Eri asiakirjoissa tehtäväkuvan painotukset poikkeavat toisistaan. Erilaisten määrittelyjen vuoksi toimintaa leimaa selkiintymättömyys ja ongelma näyttäytyy käytännössä resurssien jakokysymyksenä.

On ilmeistä, että Kotuksen sisällä kilpailevat niukentuvista resursseista niin tutkimus, kielenhuolto kuin aineistotehtävätkin. Keskustelut Kotuksessa osoittivat, että tehtävissä painotetaan edelleen voimakkaasti historiaan perustuvia tehtäviä. Merkittävä osa sanakirjatyöstä on vanhaa perua. Kotuksella on myös kansallisen kulttuuriomaisuuden kannalta katsoen arvokkaita aineistokokoelmia. Aineistojen digitointi ja uusi näkemys kieliaineistojen aineistotalona toimimisesta on ajan vaatima muutos. Uutena mukaan on tullut kielipolitiikka, joka liittyy mm. yhteiskunnan muuttumiseen maahanmuuttajien myötä aiempaa monikielisemmäksi. Kotus korostaa tutkimuksen asemaa, tutkimuksen osuus on kuitenkin erilainen eri kielissä. Kotus tasapainoilee nykyisyyden (kielipolitiikka) ja historian (tiedon säilyttäminen) välillä. Päätöksenteko ei ole helppoa. Kotuksen tehtäväkenttä on laaja, painopisteitä talouden kiristyttyä on pakko asettaa. Katse on kiinnitettävä tähän hetkeen, tämän päivän kielenhuoltoon, vähemmistökieliin ja kielipoliittiseen tilanteeseen. Ne kaikki vaativat tutkimusta, mutta siitä voidaan tehdä itse vain osa, osa on tehtävä yhteistyössä yliopistojen kanssa, ja osa tutkimustiedosta on hankittava muualta.

Sekä Kotuksen itsensä että sitä ohjaavan opetusministeriön on syytä kirkastaa ja selkeyttää laitoksen tehtäväaluetta, vähenevien voimavarojen vuoksi se on aivan välttämätöntä. Tarvitaan perusteellinen strategiaprosessi, jossa määritellään profiloituminen, kehitetään erikoislaatua ja sitä, miten erottaudutaan yliopistoista. Henkilökunnan osaamisen analyysi, asiakasanalyysi ja palveluiden maksullisuuskysymysten tarkistaminen antavat hyvän pohjan tehtäväkuvan selkeyttämiselle. Tehtäviä pohdittaessa on otettava kantaa myös työnjako- ja

yhteistyökysymyksiin, onko päällekkäisyyksiä ja kenen kanssa, ja onko työnjako samalla alueella toimiviin selvä. Edellä mainittu tehtävänkuvan painopisteiden selkeyttäminen vaatii henkilöstösuunnittelua nykyistä 3-vuotista tulossopimuskautta pidemmällä aikavälillä, mm. siinä minkä tyyppistä tieteellisesti koulutettua henkilökuntaa tulevaisuudessa tarvitaan. Tulossopimuskauden lyhyiden vuoksi Kotuksen olisi syytä sopia tästä opetusministeriön kanssa.

Kyse on painotuksista muuttuneen ja muuttuvan ympäristön myötä:

- mikä on valtion tahto ja käsitys laitoksen tehtävästä, viranomaistehtävät perustuvat lakiin, tuleeeko tämän päivän keskustelusta haasteita tutkimuksen/viranomaistehtävien/myytävien palveluiden painotuksen muuttamiseen,
- onko näköpiirissä asiakkaiden tarpeiden muuttumista (jos ne eivät sisälly edelliseen),
- kehitetäänkö tietoisesti markkinaohjautuvuutta palveluita tuotteistaan ja tuotteita myyden, ja
- mikä asema annetaan laitoksen sisältä kumpuavalle itseohjautuvuudelle.

Kotuksen yhteiskunnallinen relevanssi määrittyy erityisesti sen kielenhuollollisten tehtävien kautta, nykykielten sanakirjat liittyvät kiinteästi kielenhuoltotehtävään ja tutkimuksen relevanssi voidaan nähdä näiden tehtävien tukemisen kautta. Tehtävän määrittelyyn liittyy kysymys rahoituksesta ja kustannusten kattamisesta, siis siitä, mikä luetaan valtion kustannettaviksi viranomaistehtäviksi, mikä on niiden vaatima tutkimuksen osuus, ja mikä osuus jää markkinavoimille. Olisiko Kotuksen syytä miettiä nimen muutosta, jotta sen toiminnan luonne muunakin kuin tutkimuslaitoksena tulisi selkeämmäksi. Nimenä voisi olla esimerkiksi Kotimaisten kielten instituutti.

Kotuksen tulee jatkaa kokonaisvaltaista strategiatyötä toiminnan tulevaisuuden suunnasta ja määritellä selkeästi tämän hetken yhteiskunnallisesta tilanteesta lähtevä tavoiteltava tehtäväkuva painoaloineen. Strategiassa määritellään mm., millainen tutkimuslaitos Kotuksen halutaan olevan, mikä on Kotuksen asema aineistoja tallentavana laitoksena muiden muistiorganisaatioiden joukossa, ja millainen asema sillä halutaan olevan palvelulaitoksena.

On määriteltävä myös, mitkä ovat tavoiteltavat tuotokset milläkin alueella ja asiakasanalyysiin perustuen, mistä löytyy maksukykyistä kysyntää niin kielenhuollolle kuin sanakirjoillekin. Keskittyminen edellyttää joistakin tehtävistä luopumista. Strategian laatimista tukee aiemmin mainittu asiakasanalyysi, jonka tueksi tulee kartoittaa henkilökunnan osaaminen määriteltyyn tehtävänkuvaan peilaten.

Ehdotan, että Kotus harkitsee laitoksen nimen muuttamista, jotta toiminnasta välittyisi ulkopuolisille tehtävänmukainen kuva.

5 Kotuksen toiminnan ohjaus

5.1 Yleistä

Kotusta koskevan alkuperäisen lain 1 §:ään sisältyi momentti, jonka mukaan tutkimuskeskus on opetusministeriön alainen. Tämä lainkohta on poistettu. Kotuksen määrärahat sisältyvät valtion talousarviossa opetusministeriön pääluokkaan, mikä määrittelee Kotuksen paikan ohjauskentässä. Seuraavassa tarkastellaan Kotuksen ohjausta tämänhetkisen tilanteen näkökulmasta eli siitä, että Kotus on valtion laitos. Vaikka omistussuhde mahdollisesti muuttuisi yliopistojen tapaan, valtion rahoitus kanavoitaisiin ministeriön kautta. Tämähän on tilanne erilaisella omistuspohjalla toimivissa muistiorganisaatioissa, vaikka yksityisen rahoituksen osuus on niissä merkittävä.

Kotuksen tutkimustehtävä kytkee sen opetusministeriön ohjaukseen. Kielenhuoltotehtävän vuoksi Kotus voisi asettua valtionhallinnossa toisinkin. Esimerkiksi valtioneuvoston kanslian käännös- ja kielipalvelut tekee terminologista sanastotyötä eri ministeriöille pääpainon ollessa käännöstyössä. Kotus on opetusministeriön kehotuksesta ottanut kielipoliittikkaan liittyvän valmistelijan roolin. Kielipoliittikkaa kokonaisuutena käsittävä ohjausvastuu ei kuitenkaan selvästi asetu minkään ministeriön toimialueelle. Missä käydään kielipoliittinen keskustelu kaikki Suomessa puhuttavat kielet huomioon ottaen? Opetusministeriön vastuulla on strategian 2015 mukaan luoda edellytyksiä koulutukselliselle ja kulttuuriselle tasa-arvolle. Oikeusministeriö kytkeytyy kielipoliittikkaan kielilain valmistelun ja sen toimeenpanoviranomaisena toimimisen kautta. Selvitysmies Mattlin (2007) esittää oikeusministeriön lainvalmistelun kehittämishankkeeseen liitettäväksi virkakielen huoltoa ja ymmärrettävää kieltä käsittelevän hankkeen. Maahanmuuttopolitiikkaan kuuluvia tehtäviä kuuluu opetusministeriön hallinnonalalle yhteistyössä sisäasiainministeriön kanssa. Kielipoliittikkaa olisikin tärkeätä tarkastella horisontaalisesti ministeriöiden kesken. Opetusministeriö on allekirjoittanut pohjoismaisen kielipoliittisen julistuksen, joten se on siten omalta osaltaan katsonut kielipoliittisten asioiden kuuluvan toimialaansa. Tutkimuskytkösten ohella laajojen kulttuuriaineistojen myötä Kotuksen kytkökset kulttuurikysymyksiin yhtenä maamme muistiorganisaationa perustelevat opetusministeriön ohjaavaa asemaa. Kytkökset muihin kuin opetusministeriöön ovat siinä määrin vähäisiä, että en kyseenalaista opetusministeriön ohjausasemaa suhteessa Kotukseen.

Hallitusohjelmassa edellytetään sektoritutkimuksen ohjausjärjestelmän uudistamista nopealla aikataululla valtioneuvoston määrittämiin aihepiireihin perustuvaksi. Olen aiemmin todennut, ettei Kotus asetu luontevasti suunniteltuihin sektoritutkimuslaitosten konsortiokokonaisuuksiin. On tärkeätä, että ymmärretään Kotuksen tehtävä muunakin kuin

tutkimuslaitoksena, jotta sektoritutkimukseen huomion kiinnittämisen vuoksi ei laitokseen kohdisteta väärää odotuksia tai aseteta sille toimintaa vääristäviä vaatimuksia. Kotuksen tutkimuksen asemaan rinnastettavaa tutkimusta harjoitetaan myös Museovirastossa ja Kansallisarkistossa, joista edellinen kuuluu valtioneuvoston selvityksen (2006) mukaan sektoritutkimuslaitoksiin mutta jälkimmäinen ei kuulu. Kun esitän Kotukselle vaatimuksen tehtäväkuvan selkeyttämisestä, siihen liittyy olennaisesti se, millaisena ministeriö näkee sen aseman sektoritutkimuslaitoskentässä.

Mikäli Kotuksen asemaa tarkastelee opetusministeriön tietoyhteiskunnan kehitystä koskevien kannanottojen valossa, siihen voidaan ohjausmielessä kohdistaa niin koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategiasta (2000–2004) kuin kulttuurista tietoyhteiskuntaa koskevasta strategiasta (2003) nousevia tavoitteita. Kyse on tieto- ja viestintätekniikan vaikutuksista ja mahdollisuuksista, tiedon ja kulttuurin saatavuudesta sekä informaatio- ja viestintätekniikkaa tukevan teknologian kehittyneisyydestä, erityisesti digitalisoinnin merkityksen kasvusta. Opetusministeriön strategisena tavoitteena on kulttuuriympäristön ja -perinnön suojeleminen ja säilyttäminen ja siihen liittyvän tiedon lisääminen. Kotus on laajojen tietoa-aineistojen vuoksi osa humanistisen tutkimuksen infrastruktuuria samalla kuin se on osa kulttuuristen muistiorganisaatioiden verkostoa. Tarkasteltaessa lähemmin edellä mainittuja ohjelmia, voidaan todeta, että Kotuksen toimintaa ei niissä ole erityisesti otettu huomioon.

Ministeriössä Kotuksen tulosneuvottelut käydään opetusministeriön virkasääntöön (asetus 207/2007) perustuen korkeakoulu- ja tiedepoliittisen yksikön tutkimuksen tulosalueella (opetusministeri). Tiedepoliittikan tulosohtauksen kehittämisen jatkohankkeen raportti (2003) osoittaa, että ohjeistuksessa pyritään samankaltaisuuteen eri organisaatioiden kesken. Kotuksen ohjaus noudattaa periaatteiltaan opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedepoliittisen osaston valtavirtaa ts. yliopistojen ohjauksesta ohjauksen ollessa varsin väljää. Seurattavia tulosindikaattoreita on melko vähän. Tutkimuksen tulosalueelta ohjataan myös Kansallisarkiston, Suomen Akatemian, Varastokirjaston ja Helsingin yliopistoon kuuluvan Kansalliskirjaston toimintaa. Sanastokeskus TSK saa valtionapua tieteen veikkausvoittovaroista korkeakoulu- ja tiedepoliittisen osaston kautta. Tutkimuksen tulosalueen toimialaan kuuluvat myös ns. yksityiset arkistot, jotka saavat lakisääteistä valtionapua tieteen veikkausvoittovaroista (Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarat tieteen edistämiseen). Valtionapuviranomaisena toimii Kansallisarkisto, mutta isommissa kysymyksissä, esim. tilakysymyksissä Kansallisarkisto, kyseinen arkisto ja opetusministeriö neuvottelevat keskenään.

Museovirastoa ja yleisiä kirjastoja ohjataan opetusministeriön virkasääntöön (asetus 647/2005) perustuen ministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopoliittiselta osastolta (kulttuuriministeri). Kulttuuri, liikunta- ja nuorisopoliittinen osasto valmistelee valtion rahoituksen myös eräisiin muihin muistiorganisaatioihin, esimerkiksi Elokuva-arkistoon. Suomalaisen kirjallisuuden seura ja Svenska Litteratursällskapet i Finland saavat rahoitusta kummankin osaston kautta. Näissä harjoitetaan myös tutkimusta. Erikoiskirjastot saavat rahoitusta omilta hallinnonaloiltaan. Johtopäätöksenä totean, että kulttuuriorganisaatioiden toiminnan ohjaus ja rahoituspäätösten valmistelu jakaantuu ministeriössä kahdelle osastolle, ja että Kotus ei esiinny ministeriön asiakirjoissa museoviraston tapaan kulttuuriorganisaationa. Kotuksen kannalta on olennaista se, mikä merkitys annetaan toisaalta Kotuksessa harjoitettavan tutkimuksen rinnastamiselle ohjausmielessä yliopistojen tutkimukseen ja toisaalta kielenhuollon ja muistiaineistojen rinnastamiselle ohjausmielessä kulttuuriorganisaatioiden ohjaukseen.

Ministeriö ilmoittaa Uusille urille -asiakirjassaan (2006) valmiutensa tarkastella sitä, millä osastolla tai yksikössä ministeriön alaisten virastojen ja laitosten ohjaustehtäviä hoidetaan. Aiemmin käsiteltiin Kotuksen tehtäviä ja niiden selkiyttämistä. Opetusministeriössä olisi

tarpeen pohtia, mitä Kotuksen tehtävien selkeytyminen tarkoittaa ohjauksen näkökulmasta. Yliopistoihin rinnastettava ohjaus nostaa tuloksellisuuden tarkastelussa merkittäviksi tutkimukseen liittyvät indikaattorit Kotuksen yhteiskunnallisen relevanssin ollessa vahvasti kielenhuollon puolella. Tieteellisten julkaisujen määrä on tutkimuksen keskeinen tulos, mutta vinouttaako se Kotuksen palvelutehtävän vaikuttavuuden tarkastelua? Asian perusteellinen harkinta on tärkeätä, jotta toiminnan arkipäivässä ei ajauduta korostamaan jotain tehtävää toisen yhtä tärkeän kustannuksella. Ohjauksessa on kyse myös osaamisesta, toisaalta osataanko tarkastella suuria kokonaisuuksia, ja toisaalta osataanko nähdä organisaatioiden erityisluonne suhteessa muihin ohjattaviin organisaatioihin. Mikäli ministeriön strategisissa asiakirjoissa ei käsitellä kielen kulttuuriseen merkitykseen liittyviä asioita, ne jäävät myös ohjauksessa ulkopuolelle ja niiden arvotus suhteessa tutkimukseen on heikko.

Kotuksen toiminta asettuu siis ministeriön osastojen toimintaa tarkasteltaessa kahden osaston toiminta-alueelle, ja kulttuuriorganisaatioita ja niiden rahoitusta ohjataan kahdelta osastolta. Hajanaisuuden tekee ymmärrettäväksi se, että rahoitus on osittain valtion suoraa toimintamenorahoitusta ja osittain veikkausvoittovaroista jaettavaa, ja organisaatioissa on sekä valtion virastoja että yksityisiä valtionapua saavia organisaatioita. Hajanaisuus ei pakota muistiorganisaatioita poistamaan päällekkäisyyksiään eikä välttämättä toimimaan yhteistyössä silloinkaan, kun siitä olisi selvää taloudellista hyötyä. Erityisen haitallista hajanaisuus on suhteellisen uuden, mutta paljon resursseja vaativan aineistojen digitalisoinnin alueella. Organisaatiot varsin helposti linnoittautuvat oman erikoislaatuisuutensa taakse silloinkin, kun resurssien säästön nimissä voisi yhteistyömahdollisuuksia tarkastella hyvinkin ennakkoluulottomasti. Selvitykseni mukaan näin näyttää käyneen esimerkiksi paljon resursseja vaativien tietojärjestelmien kehittämisessä. Tilannetta veisi eteenpäin se, että ministeriö rahoituspäätöksiä tehdessään tarkastelisi muistiorganisaatiokenttää yhtenä kokonaisuutena. Muistiorganisaatioiden kohdalla kyse on kulttuurin ilmentymistä, oli sen ilmenemismuoto sitten kirjallinen, elokuva, museoesine tai jokin muu. Näiden tueksi tehtävää tutkimusta tehdään niin ao. organisaatioissa kuin yliopistoissakin, joten Kotuksen tutkimustehtävä ei erota sitä muista muistiorganisaatioista.

Opetusministeriössä muistiorganisaatioita ohjataan kahdelta osastolta Kotuksen toiminnan asettuessa osastojen välimaastoon. Kotuksen toiminnassa on toisaalta piirteitä, jotka yhdistävät sen tutkimuksen kautta tiedeorganisaatioihin ja toisaalta kielen huoltoon ja aineistoihin liittyviä piirteitä, jotka yhdistävät sen kulttuuriorganisaatioihin. Ehdotan, että opetusministeriö selvittää, soveltuuko Kotuksen ohjaus paremmin kulttuuriorganisaatioiden ohjauksen yhteyteen kuin nykyiseen tiedeyksiköiden yhteydessä tapahtuvan ohjauksen yhteyteen. Tavoitteena tulee olla se, että toiminnanohjauksen painottaminen johonkin tiettyyn suuntaan ei vinouta Kotuksen toiminnan arkipäivää.

5.2 Toiminnan resursointi

Yliopistolaitoksessa käydään keskustelua taloudellisen autonomian lisäämisestä. Niilo Jääskisen ja Jorma Rantasen raportin (2007) mukaan taloudellinen autonomia voidaan ymmärtää yliopiston toimivallaksi muun muassa rahoituksen ja eri rahoituslähteiden käyttämisessä ja hankkimisessa. Laajemmin ymmärrettynä taloudellinen autonomia on itsenäisen talouden ja taloustoimijuuden ominaisuus. Kotus on valtion talousarviota koskevan asetuksen (A 1243/1992) 25 §:n mukainen opetusministeriön maksupiste, joten edellä kuvattua taloudellista autonomiaa sillä ei ole. Vastaavanlaisia organisaatioita ovat esimerkiksi Varasto-

kirjasto ja Suomen elokuva-arkisto. Taloudellisen kytkennän ohjaavaan ministeriöön voitaisiin ajatella olevan tiukempi kuin esimerkiksi itsenäisinä tilivirastoina toimivissa yliopistoissa. Käytännössä opetusministeriön ohjaus Kotukseen nähden toimii siten, että sillä on vapaus käyttää määrärahojaan harkitsemallaan tavalla ja sillä on vastuu niiden riittävydestä. Taloudellinen ohjaus tapahtuu opetusministeriön tulossopimusmenettelyllä. Yliopistojen aseman mahdollinen muuttuminen valtion tilivirastoista julkisoikeudellisiksi oikeushenkilöiksi ja säätiöiksi saattaa heijastua myös Kotuksen tyyppisten laitosten oikeudelliseen asemaan.

Lain kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta (48/1976) 6 §:n mukaan valtion tulo- ja menoarvioon otetaan vuosittain määräraha tutkimuskeskuksen tutkimus-, keruu-, ja sanakirjahankkeiden rahoittamiseksi. Määräraha osoitetaan ensisijaisesti niistä vedonlyönnistä urheilukilpailussa kertyvistä varoista, jotka valtion tulo- ja menoarviossa on osoitettu käytettäväksi tieteen tukemiseen. Valtion talousarviossa määrärahat on budjetoitu momenteille 29.60.03 (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toimintamenot) ja 29.60.53 (Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot tieteen edistämiseen). Toimintamomentille myönnetyn määrärahan suuruus vuonna 2008 on 2 559 000 euroa ja veikkausvoittovarojen suuruus 2 375 000 euroa. Veikkausvoittovaroja saa valtion talousarvion mukaan käyttää 50. henkilötyövuotta vastaavan henkilöstön palkkaamiseen Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen tutkimus-, keruu- ja sanakirjahankkeisiin sekä muiden kulutusmenojen ja apurahojen maksamiseen. Selvitysmies Jussi Huttunen totesi sektorilaitoksia koskevassa selvityksessään, että laitoksen rahoitusrakenne on epätarkoituksenmukainen. Laitos tulisi muuttaa kokonaan budjettilaitokseksi. Sama todetaan opetusministeriön tiedepolitiikan toimialan tulosoikeuden kehittämisen jatkohankkeen raportissa (2003). Toiminnan pitkäjänteisen suunnittelun takaamiseksi rahoituksen muuttaminen budjettilaitokseksi on tarkoituksenmukainen toimenpide. Tuottavuusohjelman toteutuksessa tulee ottaa huomioon valtion Kotukselle asettamien tehtävien laajuus.

Kotuksen tuottamien suoritteiden maksullisuus ja maksuttomuus säädetään opetusministeriön asetuksessa Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen suoritteiden maksuista (1260/2007). Maksuttomiksi suoritteiksi määritellään mm. kielineuvonta, jonka antamiseen käytetty työpanos on vähäinen, aineistojen käyttö tutkimustarkoituksiin arkistoissa ja tietoliikenneyhteyksien kautta, paikallislainat kirjastosta ja tietyt lausunnot. Asetuksessa määritellään liiketaloudellisesti hinnoiteltavat suoritteet, joista keskeisimpiä ovat koulutus, konsultointi ja tilaustutkimukset, julkaisujen kieliasun ja nimien tarkistus sekä tiedonhau ja muut tietopalvelut. Kotuksen vuonna 2006 saamat tulot olivat yhteensä 668 000 euroa. Tulot koostuvat koulutus- ja kielentarkistustuloista, kirjojen myynti- ja tekijänpalkkiotuloista sekä kääntäjätutkimuksen tuottamista tuloista. Haastatteluissani kävi ilmi, että maksullisuuden suhteen Kotuksessa vallitsee varsin varovainen ote. Kotuksen maksut olisi syytä rinnastaa muiden muistiorganisaatioiden palveluilleen määrittelemiін maksuihin ja mikäli taso havaitaan alhaisemmaksi, maksuja on syytä korottaa.

Ehdotan, että Kotus muutetaan kokonaisuudessaan budjettirahoitteiseksi. Kotuksen ollessa valtion virasto, valtion on huolehdittava siitä, että laitoksella on toimintaa vastaavat resurssit, jotta toimintaa voidaan suunnitella pitkäjänteisesti.

6 Kotuksen suhde muihin organisaatioihin

6.1 Yleistä

Mikä ylipäättään määrittää jonkin laitoksen organisoitumista, paikkaa organisaatioiden kentässä ja laitoksen itsenäisyyttä: laki, laitoksen koko, hallinnon mm. talous- ja henkilöstöpolitiikan hoitaminen, asiakkaat, valtion politiikka, toiminnan sisältö? Kotuksen toiminnan sisältö on vuosikymmenten mittaan muotoutunut pitkälti sen mukaan, mistä organisaatioista Kotus on alun perin muodostettu. Kotuksen asemaa itsenäisenä organisaationa tai sulautuneena toiseen organisaatioon voidaan tarkastella eri näkökulmista riippuen siitä, mikä sen tehtävistä nostetaan keskiöön. *Kotuksen tehtävän oikeaan osuva analysointi on perusedellytys johtopäätöksille.* Mikä osa toiminnasta on valtion intressissä rahoittaa, mille toiminnalle voidaan ajatella löytyvän maksaja yksityisistä lähteistä ja miten pitkälle voidaan turvautua tuotteiden myyntiin? Millainen organisaatio eri toimintojen näkökulmasta on sekä tarkoituksenmukaisin että toiminnaltaan tehokkain? Kotuksen toiminnan monitahoisuuden vuoksi ratkaisu ei ole helppo. Tämän päivän olosuhteet Kotuksen perustamiseen verrattuna ovat siinä määrin toiset, että tehtävän ja organisaation aseman tarkastelua ei ole syytä perustaa historiallisiin näkökohtiin.

Vaihtoehtoja ovat 1) itsenäinen organisaatio, 2) organisaatioiden sulautuminen tai 3) vain osa toiminnoista sulautuneena toiseen organisaatioon. Itsenäinen organisaatio voi olla julkinen tai yksityinen. Valtion organisaationa itsenäisen organisaation taloutta hoidetaan joko tilivirastona tai maksupisteenä, jollainen Kotus nyt on. Yksityinen organisaatio voi olla esimerkiksi säätiö tai yhdistys. Yksityinen organisaatio voi saada valtionapua sen mukaan, kuinka suuri on julkinen intressi.

6.2 Liittymät muihin organisaatioihin

Kotuksella on liittymäkohtia useisiin organisaatioihin. Yhteyksiä hoidetaan nyt mm. tutkimus-, arkisto- ja kirjastoyhteistyöllä sekä asiantuntijajäsenyyksillä toisten organisaatioiden hallintoelimissä. Koko laitoksen tai jonkin sen osan sulautuminen toiseen organisaatioon vaatii sen tarkastelua, mikä on tämän toisen organisaation toiminnan ydin ja miten se liittyy Kotuksen tehtäviin. Sulautumisen kokonaisena organisaationa tai sen osana on ongelmallista, mikäli organisaatiot eivät näe siitä koituvan selviä hyötyjä. Jos uusi toiminto koetaan

marginaaliseksi ydintoimintojen kannalta, sen alasajon voidaan olettaa nykyisessä tuottavuustavoitteiden leimaamassa yhteiskunnassa alkavan varsin pian. Päätös siitä halutaanko näin tapahtuvan tulee tehdä tietoisesti, ei ajautumalla.

Kotuksen paikkaa arvioitaessa voidaan kysymyksenasettelu tehdä sen mukaan, halutaanko Kotuksen säilyvän

- valtion tutkimuslaitosten piirissä, jolloin tarkastelu tehdään lähinnä sektoritutkimuksen näkökulmasta,
- yliopistoihin vertautuvana tutkimusorganisaationa, jolloin joudutaan vastaamaan kysymykseen, miksi asianomaista tutkimusta on tarkoituksenmukaista tehdä Kotuksessa eikä yliopistossa,
- tutkimuksen infrastruktuuriin kuuluvana laitoksena, jolloin joudutaan ratkaisemaan kysymys, minkä muun organisaation kanssa Kotuksen aineistojen yhteenliittäminen toisi sisällöllistä ja taloudellista lisäarvoa,
- sanakirjoja tuottavana instituutiona, jolloin joudutaan tarkastelemaan sitä, mikä muu organisaatio voisi tuottaa valtion intressissä olevia sanakirjoja,
- palvelulaitoksena kielenhuollon ja kielipolitiikan näkökulmasta, jolloin haetaan vastausta kysymykseen, minkä muun organisaation palvelut ovat lähellä Kotuksen tuottamia palveluita ja kielipoliittista asiantuntemusta, sekä
- yhtenä muistiorganisaationa, jolloin tarkastelukohteena on Kotuksen kulttuurisesti arvokkaat aineistot.

Kotuksen aseman mahdolliseen uudelleen määrittämiseen vaikuttaa se, mikä sen tehtävistä nostetaan keskiöön ja onko niin ylipäätään tarkoituksenmukaista tehdä. Tutkimus ja tutkimuksen infrastruktuuri liittyy Kotuksen yliopistoihin. (Tutkimusosaston henkilökunta on noin 13 % koko henkilökunnasta, kirjasto- ja kokoelmahenkilökunta mukaan lukien noin 23 %.) Tutkimusta tehdään myös muissa muistiorganisaatioissa, esimerkiksi Kansallisarkistossa ja Museovirastossa. Kotus on luokiteltu nyt sektoritutkimuslaitokseksi, mutta tarvittavan tutkimuksen luonteesta riippuen sektoritutkimusta valtio voi hankkia myös yliopistoista. Mikäli toiminnassa korostetaan perustutkimusta, tulee kysyä, miksi laitoksen on oltava itsenäinen, miksi se ei voisi toimia yliopiston yhteydessä.

Tutkimuksen näkökulmasta liittyminen yliopistoon antaisi mahdollisuuden luoda kapasiteetiltaan suurempi ja mahdollisesti toimivampi tiedeyhteisö. Tämä nostaa esiin kysymyksen siitä, mitä yliopistoyhteydessä tapahtuisi muille tehtäville, vähemmistökielille, kielenhuollon palvelutehtäville ja sanakirjatyölle. Ne eivät ole yliopistojen toiminnan ydinaluetta, eivätkä välttämättä tuo sinne lisäarvoa. Tänä päivänä yliopistot kilpailevat kansainvälisesti tutkimus- ja koulutustulosten perusteella. On syytä epäillä, onko minkään yliopiston nykyisessä kireässä taloudellisessa tilanteessa järkevää ottaa hoitaakseen sille marginaalissa olevia tehtäviä, esimerkiksi aineistokokoelmia, joista vain osa olisi sen omille tutkijoille hyödyllisiä. Opetusministeriön tämänhetkinen talousohjaus mahdollistaa kyllä yliopiston sisällä toimivalle valtakunnalliseksi luokiteltavalle yksikölle erillisrahoituksen, mikäli valtio pitää näitä tehtäviä tärkeinä. Pitkällä aikavälillä olen varovainen tällaiseen ratkaisuun suhteen, jotta yhteiskunnallisesti merkittävien toimintojen ylläpitämistä ei vaarannettaisi lyhytnäköisillä ratkaisuilla.

Kotuksella on merkittävä asema humanistisen tutkimuksen infrastruktuurikentässä ja aineistotyöllä on liittymäkohtia muihin organisaatioihin. (Kirjasto- ja kokoelmahenkilö-

kunta on noin 10 % henkilökunnasta, atk-henkilökunta mukaan lukien 18 %). Lähinnä kyseeseen tulevat Kansalliskirjasto, Kansallisarkisto sekä yksityiset Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Svenska Litteratursällskapet i Finland ja Sanastokeskus TSK. Arkistoaineistojen suhteen analoginen on myös Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto FSD, johon kootaan tutkimusaineistoja, jotta ne olisivat laajemminkin tutkijoiden käytössä tulevina aikoina. Kaikki arkistot kartuttavat ja säilyttävät kansakunnan muistitietoa. Yksityisarkistojen puolella on runsaasti kirjoja. Toisentyypistä myös tutkimuksen tarpeisiin tietoa kerääviä ja säilyttäviä ovat Tieteen tietotekniikkakeskus CSC ja Tilastokeskus. Omistussuhteet ja organisointitapa ovat vaihtelevia, suorasta valtion omistuksesta liikelaitostyyppisiin, jonkin isomman organisaation kautta valtionrahoitusta saavista yksityisiin säätiöihin ja yhdistyksiin. Säätiöistä esimerkkeinä on Svenska litteratursällskapet i Finland ja yhdistyksistä Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Sanastokeskus TSK. CSC on yhtiö ja Tilastokeskus on valtion liikelaitos.

Aineistot ja osa sanastotyöstä liittyvät Kotuksen Kansalliskirjastoon, mutta Kansalliskirjaston näkökulmasta kielenhuolto ja Kotuksessa tehtävä tutkimus ovat sille vieraita. Yliopistolain mukaan Kansalliskirjasto (laki 586/2006) vastaa toimialallaan kansallisen kulttuuriperinnön ja muiden kokoelmien ylläpidosta sekä niihin liittyvästä tiedonvälityksestä ja tietopalvelusta. Kansalliskirjasto saa vapaakappalelakiin (laki 420/1980) perustuen maksuttomat vapaakappaleet kaikista painotuotteista sekä ääni- ja kuvatallenteista. Liittymäkohta Kotuksen kieliaineistoihin on rinnasteinen, varsinaisia päällekkäisyyksiä ei juuri ole. Kansallisarkiston päätehtävä (asetus 832/1994) on ohjata arkistointia, huolehtia arkistotoimen kehittämisestä ja sen edellyttämästä tutkimuksesta ja koulutuksesta, ottaa vastaan ja säilyttää viranomaisten luovuttamia asiakirjoja sekä hankkia ja säilyttää muita yhteiskunnan ja tutkimuksen kannalta merkityksellisiä asiakirjoja. Kotuksen asema Kansallisarkistoon on niin ikään rinnasteinen Kansallisarkiston asiakirjojen ollessa suurelta osalta viranomaisasiakirjoja, jotka poikkeavat sisällöltään Kotuksen kieliaineistoista. Arkistoaineistoissa, esimerkiksi korpuksissa ja sanastotyössä löytyy yhtymäkohtia Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Svenska Litteratursällskapet i Finlandin kanssa, suoranaiset samanlaiset toiminnot kattavat kuitenkin vain osan Kotuksen toiminnasta.

Kotuksen aineistot liittyvät Kotuksen toiminnan eräisiin tutkimuksen infrastruktuurina palveleviin organisaatioihin ja muistiorganisaatioihin, mutta kuhunkin vain tietyltä osin. Pelkästään Kotuksen toimintaan perehtyminen ei anna riittävästi perusteita ehdottaa Kotuksen yhdistämistä johonkin toiseen organisaatioon, eikä tässä selvityksessä ole ollut mahdollisuutta perehtyä muiden organisaatioiden toimintaan riittävän syvällisesti. Kyseeseen tulevilla organisaatioilla on niin julkisia kuin yksityisiäkin. Kokoelma-aineistoja koskevissa ratkaisussa Kotuksen on kuitenkin välttämätöntä hakeutua yhteistyöhön ja suunnitella ennakoluulottomasti yhteisiä kustannuksia säästäviä ratkaisuja. Muistiaineistojen käyttö on voimakkaassa muutoksessa digitalisoinnin ja aineistojen etäkäytön laajentumisen myötä. Kyse on digitalisoinnin ohella aineistojen hallintajärjestelmien kehittämisestä ja siitä, miten ne parhaiten saataisiin tehokkaaseen käyttöön. Aiemmin ehdottamani asiakasanalyysi todennäköisesti aukaisisi yhteistyömahdollisuuksia uudella tapaa.

Kotuksen kirjastossa on todennäköisesti samankaltaista aineistoa kuin Helsingin yliopiston kirjastossa. Suomalais-ugrilaista kirjallisuutta on sekä Kotuksessa että humanistisessa tiedekunnassa, vaikka kokoelmat ovatkin profileiltaan erilaisia. Helsingin yliopiston keskustakampanin kirjastoja ollaan organisoimassa uudelleen tavoitteena suurempien kokonaisuuksien aikaansaaminen. Suuri kirjastokokonaisuus mahdollistaa palveluiden tehokkaan tuottamisen, toiminnan järkipäistämisen ja asiantuntijuuden eriyttämisen. Kotuksen kirjaston aineistoja on käytetty varsin vähän suhteessa Helsingin yliopiston kirjastoaineistojen

käyttöön, syynä saattaa tosin olla myös kirjaston sijainti. Kirjastojen luonne muuttuu nopeasti verkkoaineistojen hankinnan laajentumisen myötä, samalla kirjastojen käyttö muuttuu etäkäytöksi. Kotuksen olisi syytä nopealla aikataululla neuvotella Helsingin yliopiston kanssa kirjastojen yhdistämisestä rakennettavaan keskustakampuksen kirjastoon. Kyseeseen voisi tulla suomalais-ugrilaisen kokoelman ohella paljon käytetyn aineiston saattaminen laajempaan yhteiskäyttöön ns. tieteenala-aineiston jäädessä Kotuksen uusiin tiloihin tutkijoiden jokapäiväiseen käyttöön samalla periaatteella kun yliopiston tieteenala-aineistot. Tällä menettelyllä voidaan edesauttaa kirjastorutiinien tehostamista ja asiantuntijuuden laajentamista. Tärkeä näkökohta on myös tavoite saattaa kirjallisuus aiempaa laajemman asiakaskunnan käyttöön.

Mikäli Kotuksen toiminnasta nostetaan keskiöön kielenhuolto (kielenhuolto-osaston sekä ruotsinkielen ja vähemmistökielen osastojen kielenhuollon henkilökunta on noin 28 % koko henkilökunnasta), luontevana yhteistyö- tai sulautumisorganisaationa voidaan nähdä Sanastokeskus TSK. Kotuksella on paikka sen hallituksessa, jota kautta tehtäviä voidaan koordinoita. Sanastokeskus toimii yhdistyksenä ja sen toiminta rahoitetaan suurelta osin tilaustöillä. Se saa myös opetusministeriön kautta valtionapua. Sanastokeskus TSK on Tekniikan sanastokeskus nimisenä toiminut Kotuksen yhteydessä ja sillä on ollut yhteistyösopimus Kotuksen kanssa. Yleisesti ottaen voidaan todeta Sanastokeskus TSK:n käsittelevän erikoiskielten ja Kotuksen yleiskielten sanastoja. Näkemykseni mukaan toimintojen liittymäpinta erityisesti terminologian kehittymisen näkökulmasta on merkittävä. Kielenhuoltotehtävän osalta Kotuksen on sen sijaan tarkasteltava sitä, löytyisikö palveluiden maksullisuuden lisäämisen kautta lisää voimavaroja.

Sanakirjatyötä (noin 25 % koko henkilökunnasta) tehdään Kotuksen ohella kaupallisissa kustantamoissa, joiden kanssa Kotus on ollut yhteistyössä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Svenska Litteratursällskapet i Finland kustantavat Kotuksessa tehtyjä sanakirjoja. Sanakirjatyössä Kotuksella on siis luontevia yhteistyökumppaneita. Sanakirjatyö kuitenkin erottaa Kotuksen yliopisto-organisaatioista. Kotuksen toiminta-alueena ovat sellaiset sanakirjat, joita kaupallinen kustantamo ei valmista, ja joiden kustantamiseen kulttuurisyyistä on vahva julkinen intressi. Sanakirjojen suhteen Kotuksen on harkittava tehtävän laajuutta, paljonko siihen voidaan käyttää voimavaroja.

Yhteenvedona totean, että Kotuksen tehtäviin yhteiskunnallisen relevanssin kannalta tärkeä kielenhuolto ei viranomaistehtävänä sisälly muiden organisaatioiden toimintaan, mikäli Valtioneuvoston kielipalvelun osana oleva ministeriöille suunnattu termityö jätetään huomioon ottamatta. Sanastokeskus TSK:n ja Kotuksen tehtävissä sen sijaan vallitsee varsin laaja liittymäpinta. Niitä sanakirjoja, jotka eivät ole taloudellisesti kannattavia, eivät kaupalliset kustantajat ota tehdäkseen, joten Kotuksen on yhdessä valtion kanssa määriteltävä, mikä on sen oma sanakirjatyön laajuus. Kustannusyhteistyö aikaisempaan tapaan muiden organisaatioiden kanssa on välttämätöntä. Tutkimuksen suhteen Kotuksen on rajattava kohteita, niin että se ei tee yliopistojen kanssa päällekkäistä tutkimusta. Aineistot palvelevat osaltaan humanistisen tutkimuksen infrastruktuurina. Kirjastokokoelmien, erityisesti suomalais-ugrilaisen kirjaston asema on ratkaistava yhdessä Helsingin yliopiston ja Suomalais-ugrilaisen seuran kanssa. Aineistojen kehittämisen ja tietojärjestelmäratkaisujen suhteen olisi hakeuduttava yhteistyöhön muiden muistiorganisaatioiden kanssa.

6.3 Organisaatioon liittyviä ratkaisuvaihtoehtoja

Organisatorisia ratkaisuja voidaan siis tarkastella seuraavista ydintoimintoja koskevista mahdollisuuksista

- Kotuksen yhteys yliopistoon; tutkimuksen kannalta luontevaa, kielenhuollolla ei yhteyksiä, sanakirjojen teko ei luontevaa yliopistolle, kokoelmissa yhteisiä aineistoja,
- Kotuksen yhteys julkisiin ja yksityisiin muistiorganisaatioihin, esim. Kansalliskirjastoon, Kansallisarkistoon, Museovirastoon, Suomalaisen kirjallisuuden seuraan, Svenska litteratursällskapet i Finlandiin; toiminnan pääfokus näissä organisaatioissa erilainen, yhteistyön tarkastelu välttämätöntä erityisesti aineistoyhteistyö,
- Kotuksen yhteys Sanastokeskus TSK:een; kielenhuoltoon kuuluvassa termityössä rinnakkaista toimintaa.

Päättyessäni siihen, että Kotuksen päällekkäisyydet toisiin organisaatioihin sen perustehtävien kannalta ovat yleensä ottaen vähäiset, liittymäpintoja toki on, nostan esiin kysymyksen siitä, miten nykyajan vaatimukset täyttävän organisaation välttämättömät hallinto- ja tukitoiminnot tulevat hoidetuiksi asiantuntevasti, tehokkaasti ja taloudellisesti. Tällöin tullaan organisaation kokokysymykseen, pienen organisaation on hoidettava samat hallinto- ja tukitoimet kuin isommankin, hoidettava itse tai hankittava ostopalveluina. Talous- ja henkilöstöhallintoa, mahdollisesti myös it-hallintoa ollaan rationalisoimassa palvelukeskusratkaisulla, joka pienentää kohteena olevien tukitoimien aluetta. Kuinka pienellä omalla hallintohenkilökunnalla on ylipäätään realistisia mahdollisuuksia ylläpitää tämän päivän organisaation tarvitsemaa laajaa osaamista, jota vaativat mm. järjestelmät, laatutyö, henkilöstöpolitiikka, markkinointi, sopimusjuridiikka, tekijänoikeudet, kilpailuttaminen, EU-hankkeet? Sulautuminen suurempaan organisaatioon olisi ratkaisu tähän kysymykseen.

Koska selvää samankaltaisiin ydintoimintoihin perustuvaa sulautumisorganisaatiota ei ole helppo löytää, ratkaisua voitaisiin hakea yhteisestä hallintoratkaisusta jonkin toisen tai toisten organisaation/-oiden kanssa muodostamalla hallintokonsortio. Tällöin kukin organisaatio säilyttää asemansa, mutta yhteiset resurssit vaativat tehtävät hoidetaan konsortion kautta. Kukin organisaatio joutuu joka tapauksessa miettimään tukitoimien tehostamista nimenomaan uusien toimintojen rakentamiseksi. Konsortioratkaisussa voi olla mukana niin julkisia kuin yksityisiäkin organisaatioita. Yhteisistä tehtävistä ja kustannusten jaosta tehdään sopimus, yhteinen henkilökunta voi sijoittua sopimuksen mukaan mihin tahansa mukana olevista organisaatioista. Toiminnan voisi käynnistää esimerkiksi EU-hankkeista, markkinoinnista, viestinnästä, järjestelmätyöstä, kustannuslaskennasta, controller-toiminnasta tai laatutyöstä. Konsortioratkaisu ei siis tarkoita uuden hallintotason rakentamista vaan työpanosten jakamista ja yhteisten henkilöiden palkkaamista sellaisille alueille, joille yksittäiseen organisaatioon ei ole tarkoituksenmukaista palkata omaa asiantuntijaa. Toiminnan synergia tulisi samalla hoidetuksi, ja konsortioratkaisu tukisi samalla laajemminkin humanistisen alan tutkimuksen infrastruktuuria. Ministeriöltä tämä edellyttää sitä, että valtion rahoitusta, tuli se sitten toimintamenorahoituksena, valtionapuna tai veikkausvoittovaroista jaettavina erinä, tarkastellaan kokonaisuutena, päällekkäisten toimintojen rahoittaminen vältetään ja rahanjakopäätökseen liitetään edellytys yhteistoiminnasta.

Toinen mahdollinen tapa tehostaa hallinto- ja tukitoimia on hakea asiantuntemusta hallintosopimusten kautta toisesta organisaatiosta, esimerkiksi Helsingin yliopistosta. Tällöin yliopistossa jo olevaa Kotuksesta puuttuvaa asiantuntemusta ostetaan Kotuksen käyttöön.

Esimerkiksi Helsingin yliopistolla on valmiina useita sellaisia palveluita, joista Kotukselle olisi hyötyä, esimerkiksi EU-hankkeiden hallinnointi, talousosaaminen, sopimustoiminta ja laatujärjestelmätyö.

Organisaatoratkaisuissa on otettava esille myös yksityistämisen mahdollisuus. On kuitenkin vaikea uskoa, että löytyisi yksityisiä tahoja, jotka lähtisivät organisoimaan yhdistystai säätiömuotoon valtion toiminnaksi lailla jo hyväksyttyä toimintaa. Viranomastehtäviksi luokiteltavat kielenhuolto ja niiden sanakirjojen tekeminen, joille ei ole maksavia markkinoita, on katsottava valtion rahoitettavaksi. Aineistot ovat osa julkista muistia ja niiden ylläpitäminen on kansallinen kulttuuritehtävä. Tehtävät vaativat tuekseen tutkimusta ja tutkimustehtävässä olennainen osa on infrastruktuurina toimivien aineistojen hallinta. Julkinen intressi Kotuksen toimintaan on niin iso, että valtion osuuden rahoituksessa olisi joka tapauksessa oltava merkittävä. Valtion intressin ollessa Kotuksen toiminnassa niinkin suuri, yliopistoissa ratkaisuksi kehitetty julkisoikeudellinen oikeushenkilöasema on yksi nykyisen organisaatiomallin vaihtoehto. Kiinnostava näköala avautuisi yhteisestä nyt yhdistys- ja säätiömuotoon organisoitujen samankaltaisten muistiorganisaatioiden kieleen ja kirjallisuuteen keskittyvästä koalitiosta, jossa Kotus olisi mukana. Se voisi toimia samalla kulttuurisena vastapainona talouteen keskittyvälle yhteiskunnalle.

Yliopistoissa säätiö- ja julkisoikeudellinen oikeushenkilö -ratkaisulla haetaan mm. toiminnan valtion virastoa joustavampia ja tehokkaampia hoitamismahdollisuuksia ja sekä yksityisen rahoituksen tehokkaampaa kartuttamismahdollisuutta. Haastattelussani ei Kotuksessa ole kuitenkaan ilmennyt yliopistoissa havaittuja ongelmia toiminnan ollessa varsin pientä. Toimintaa voidaan ja on syytä tehostaa valtion laitoksenakin. Tutkimuksen rahoituksessa Kotus kilpailee jo nyt yliopistojen kanssa, tosin ulkopuolista rahoitusta on varsin vähän. Kielenhuollon ja aineistojen käyttöön liittyvien palvelutehtävien suhteen tulee miettiä maksupolitiikan kehittämistä. Vain yhteen organisaatioon kohdistuva selvitystyö ei anna aineksia pohtia sitä, voisiko valtio valtionosuuksien muodossa rahoittaa Kotuksen nykyistä toimintaa jonkun jo olemassa olevan säätiön tai yhdistyksen kautta. Valtiohan kohdistaa jo nyt valtionapujen muodossa rahoitusta useisiin muistiorganisaatioihin.

Kotuksen tehtävänkuvaa tulee kuitenkin selkeyttää, poistaa mahdolliset päällekkäisyydet ja käyttää erilaiset yhteistyömahdollisuudet hyväksi. Tämä edellyttää selkeää kustannusten hallintaa.

Ehdotan, että Kotus säilyy valtion virastona. Kotuksen tulee kuitenkin poistaa mahdolliset toiminnan päällekkäisyydet muiden organisaatioiden kanssa ja hyödyntää laajasti eri yhteistyömahdollisuudet. Kotuksella on kansallinen kulttuuritehtävä Suomen kielitilanteen tukemisessa ja kehittämisessä. Kotuksen toiminnan tehtävistä tulee luoda tämän päivän vaatimuksia vastaava kokonaisuus, niin että tutkimus ja aineistokokoelmat tukevat tarkoituksenmukaisella tavalla kielenhuoltoa, siihen liittyvää kielipolitiikkaa sekä sanakirjatyötä. Kotuksen toiminnan sulauttaminen tutkimuksen näkökulmasta johonkin yliopistoon tai aineistokokoelmien näkökulmasta johonkin toiseen julkiseen muistiorganisaatioon saattaisi vaarantaa sen toimintakokonaisuutta.

Ehdotan, että hallinto- ja tukipalveluihin kuuluvien toimintojen tehostamiseksi Kotus pyrkii joko konsortiotyyppiseen ratkaisuun joidenkin sellaisten organisaatioiden kanssa, joilla on Kotuksen tehtäviin rinnastettavia tehtäviä tai tekee hallinto- ja tukipalveluja koskevan yhteistyösopimuksen jonkin toisen organisaation kanssa.

Helsingin yliopiston organisoidessa keskustakampuksen kirjastoja uudella tavalla Kotuksen tulee neuvotella yliopiston kanssa Kotuksen kirjallisuuskokoelmien tarkoituksenmukaisesta

yhdistämisestä tavoitteena kokoelmien käytön tehostaminen. Yliopiston ja Suomalais-ugrilaisen seuran kanssa Kotuksen tulee neuvotella suomalais-ugrilaisen kirjakokoelmien yhdistämisestä tarkoituksenmukaisella tavalla.

Ehdotan, että opetusministeriön muistiorganisaatioiden rahoituspäätöksiä tehdessään tarkastelee rahoitusta kokonaisuutena, oli se sitten toimintamenorahoitusta, valtionapua tai veikkausvoittovaroista jaettavia eriä, jotta päällekkäisten toimintojen rahoittaminen vältetään ja organisaatioita kannustetaan yhteistoimintaan.

7 Kotuksen sisäinen organisaatio ja hallinto

7.1 Yleistä

Laissa (48/1976) on vain yksi maininta Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen organisatiosta, sen 2 §:n mukaan tutkimuskeskuksessa on ruotsin kielen tutkimusta ja huoltoa varten erillinen ruotsinkielinen yksikkö. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen työjärjestyksen 1.1.2006 mukaan tutkimuskeskuksessa on seuraavat osastot:

- 1 hallinto-osasto,
- 2 kielenhuolto-osasto,
- 3 ruotsin kielen osasto,
- 4 sanakirjaosasto,
- 5 tietohuolto-osasto,
- 6 tutkimusosasto ja
- 7 vähemmistökielten osasto.

Työjärjestyksen mukaan Kotuksessa on lisäksi kehittämissyksikkö, jota johtaa suunnittelu-päällikkö. Kotuksella on kehityskaarensa aikana ollut useammanlaisia sisäisiä organisaatiojakoja. Arviointiraportissa Fennistic Research in Finland (1996) todetaan, että laitoksella on alun perin monesta yksiköstä koostuvana ollut vaikeuksia löytää optimaalista rakennetta erilaisten tavoitteiden ja intressien ristiriidassa, sekä että ulkopuolisen on vaikea nähdä, miten jatkuva rakenteen muutos liittyy käytännön asioihin. Tämän arvioinnin jälkeenkin osastojako on muuttunut. Haastatteluni osoittavat, että osastojaosta käydään Kotuksen sisällä koko ajan keskustelua ja vaikutelmani on, että henkilökunta on erilaisista näkemyksistään huolimatta varsin avoin etsimään optimaalisinta ratkaisua.

Kotuksen 1.1.2006 voimassa olevassa työjärjestyksessä tulosalueiksi määritellään kielentutkimus, kielenhuolto ja tietohuolto. Toiminta- ja taloussuunnitelmansa 2009–2012 Kotus on tehnyt seuraavalla jaotuksella: suomen ja ruotsin kielen huolto, suomen ja ruotsin kielen tutkimus, vähemmistökielten tutkimus ja huolto sekä tietohuolto. Osastoissa on jaostoja ja toimintaa suunnitellaan projektipohjaisesti. Esimerkiksi tietohuolto-osastossa on atk-, kirjasto- ja arkistajaokset. Kotuksen toiminnan tarkastelua häiritsee se, että toiminnan jaottelu vaihtelee eri asiakirjoissa. Käytännön toiminnan suunnittelussa ja määrärahojen

allokoinnissa osastojako näyttää olevan määräävä. Osastojen henkilökunta vaihtelee kuudesta 20:een, kehittämissyksikössä on viisi työntekijää. Kotus siirtyy 2009 lukien Valtiokonttorin palvelukeskuksen asiakkaaksi.

Opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmaa 2008–2011 koskevien ohjeiden mukaan Kotus tekee toiminta- ja taloussuunnitelmansa ja lähettää sen vuoden alkupuolella ministeriölle. Myöhemmin keväällä käydään ministeriön kanssa tulosneuvottelut, joissa tavoitteiden saavuttaminen analysoidaan ja asetetaan uudet tavoitteet. Osastot tekevät vuosittaisen toimintasuunnitelmansa, jotka käsitellään johtoryhmässä. Johtaja käy kehityskeskustelut osastonjohtajien ja suunnittelupäällikön kanssa ja nämä edelleen alaistensa kanssa.

Suunnitelman toteutumisesta tehdään vuosittain toimintakertomukset, joiden pohjalta syntyy koko Kotuksen toimintakertomus. Kotuksen opetusministeriön kautta tulevat tavoitteet ovat niin väljiä, etteivät ne suoraan ohjaa osastojen toimintaa.

Toimintaa on viime vuosina hankkeistettu, mikä auttaa jäsentämään tehtäviä ja mahdollistaa konkreettisten tavoitteiden asettamisen ja niiden seurannan. Toimintasuunnitelmista käy ilmi, että hankkeet ovat käytännössä kuitenkin niin pieniä, että toiminta hyvin helposti pirstaloituu. Johtajan tulisikin tehdä osastojen kanssa opetusministeriön tulossopimuksen konkretisoimiseksi nykyistä strukturoidummat tavoitesuunnitelmat tai -sopimukset. Suunnitelmiin tai sopimuksiin tulisi sisällyttää enemmän selkeitä tavoitteita ja toiminnan tulosten seuranta-indikaattoreita tekemistä kuvaavan tekstin asemesta. Myös koko Kotusta koskevaa indikaattoristoa on syytä kehittää niin, että se tasapuolisesti kattaa kaikki toiminnot. Huomiota tulee kiinnittää esimerkiksi siihen, miten kielenhuolto-, tutkimus- ja aineistopalvelut tavoittavat ne, jotka niiden pitäisi tavoittaa ja miten palveluita on kehitetty eri asiakasryhmien näkökulmasta.

Kotuksen sisäistä suunnittelukäytäntöä on syytä kehittää tehtäväkuvan selkeyttämiseen perustuen ja käyttäen kaikissa asiakirjoissa järjestelmällisesti samaa tehtäväjakoa. Samalla olisi kehitettävä osastokohtaisia tavoitesuunnitelmia tai -sopimuksia sekä osastojen erityisluonteen huomioon ottavia toiminnan tulosten indikaattoreita ja seurantatapoja.

7.2 Osastojako

Tämän hetken tilanteessa näen sisäisen organisaatiojaon suhteen kaksi harkintaa aiheuttavaa seikkaa, ensimmäinen on tutkimuksen asema ja toinen hallinto- ja tukitoiminen organisointi. Arviointini mukaan erillisen tutkimusosaston olemassaoloa perustellaan tutkimuksen painotuksella Kotuksen tehtäväkuvassa. Tutkimukseen liittyy myös arvotuskysymys. Oman näkemykseni mukaan tutkimuksen asemaa voidaan korostaa myös sillä, että tutkimusta tekevät henkilöt sijoittuvat muiden yksiköiden sisälle. Sen ohella, että tutkimuksen fokusointi arvioidaan perusteellisesti ja tehdään tarvittavat suunnan korjaukset, ehdotan tutkimusosaston lakkauttamista ja henkilökunnan sijoittamista muihin osastoihin tarkoituksenmukaisella tavalla tehtävämäärittelyitä tarkistaen. Näin tutkimus liitetään suoraan ja välittömästi muuhun toimintaan, ja dialogia tutkimuksen ja muun toiminnan välillä voidaan käydä sujuvasti. Kielenhuollon keräämä tietous käytännön kielestä voi myös välittyä tutkimuksen yhteistyöprojektien kautta yliopistojen laitoksille erillistä tutkimusosastotarkaisua paremmin. Tämä myös lisää mahdollisuuksia siihen, että muuta kuin tutkimusta tekevät henkilöt voivat nykyistä paremmin ottaa työhönsä tutkimuksellisia elementtejä. Laajemmat yksiköt voisivat olla onnistunut ratkaisu myös työntekijöiden kannalta, koska niissä eri tehtävien ympärille syntyy paremmin viiteryhmiä.

Tietohuolto-osastoon kuuluu kolme varsin eriytynyttä tehtävää eli jaostoa, kirjasto, arkistot ja atk. Kirjasto ja arkisto palvelevat niin omaa henkilökuntaa kuin yliopistojen tutkijoita tutkimuksen infrastruktuurina, joten niitä on tarkoituksenmukaista tarkastella yhdessä. Informaatioteknologian kehittäminen on olennainen osa nykyaikaista kirjasto- ja arkistotointoa, joten läheinen yhteys on perusteltua. On tarpeen hakea ennakkoluulottomasti synergiaa näiden tehtävien välillä.

Hallinto-osasto ja kehittämisyksikkö ovat kumpikin pieniä, hallinto-osasto vielä pienee palvelukeskusten perustamisen myötä. Pienen organisaation on hoidettava samat tehtävät kuin isonkin, joko itse tai ulkoistamalla. Hallintohenkilökunnan osaamiseen, mm. markkinoinnissa, erilaisten sopimusten hoitamisessa, laadunvarmistuksen rakentamisessa, kilpailuttamisessa ja järjestelmien hallinnossa kohdistuu koko ajan lisääntyviä paineita. Vähäinen henkilökunta ei kykene niitä ajallisesti hoitamaan eikä asiallisesti hankkimaan riittävästi osaamista. Ostopalvelut on yksi vaihtoehto, mutta se ei ole kattava ratkaisu. Toimintaprosessien ja niiden tarkoituksenmukaisuuden ja taloudellisuuden tunteminen on olennaista niin organisaation rakenteen kuin tuki- ja palvelutehtävien tarkoituksenmukaisen hoitamisen kannalta. Asian hoitaminen saattaa edellyttää resurssien siirtoa perustehtävistä hallinto- ja tukitoimien puolelle. Erääksi ratkaisuksi ehdotan hallinto-osaston ja kehittämisyksikön yhdistämistä sisäisistä palveluista ja suunnittelusta vastaavaksi yksiköksi.

Ehdotan, että Kotus harkitsee organisaation muuttamista siten, että tutkimusosasto lakkautetaan ja henkilökunta sijoitetaan muihin osastoihin. Edelleen ehdotan, että hallinto-osasto ja kehittämisyksikkö yhdistetään sisäisistä palveluista ja suunnittelusta vastaavaksi yksiköksi.

7.3 Päätöksenteko

Asetuksen (34/2004) 2 §:n mukaan tutkimuskeskuksessa on viraston toimintaa tukeva neuvottelukunta, joka käsittelee tutkimuskeskuksen toiminnan kehittämissuuntia ja toimintalinjoja, tekee niitä koskevia aloitteita ja edistää tutkimuskeskuksen yhteistyötä eri sidosryhmien kanssa. Neuvottelukunnan asettaa ja tarkemmat määräykset sen toiminnasta antaa kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Neuvottelukunnan jäsenistä ainakin yhden tulee edustaa tutkimuskeskuksen henkilöstöä. Neuvottelukunta perustettiin vaiheessa, jolloin johtokunta lakkautettiin ja johtokunnan päätösvaltaa siirrettiin johtajalle. Asetuksen (1213/1993) 5 §:n mukaan päätösvalta tutkimuskeskuksessa on johtajalla, joka ratkaisee tutkimuskeskuksen asiat, jollei toisin säädetä tai määrätä.

Neuvottelukunnan asema johtokunnan jälkeen ei ole vakiintunut. Kotuksen elokuussa 2007 tekemän kyselyn mukaan neuvottelukunnan asema on jäänyt sen jäsenille jossain määrin irralliseksi eikä se ole löytänyt oikeaa muotoaan. Koska neuvottelukunnalla ei ole päätöksentekovaltaa, se saattaa vähentää siihen osallistuvien kiinnostusta toimintaa kohtaan. Toisaalta laitoksella on keskeisten yhteistyötahojen kanssa muitakin kanavia dialogin käymiseen. Yhteistyön luonne vaihtelee, yliopistojen kanssa harjoitetaan lähinnä tutkimusyhteistyötä, muistiorganisaatioiden kanssa kirjasto-, arkisto- ja tietohallintoyhteistyötä ja julkiseen sanan ja vastaavien organisaatioiden tietohuoltoyhteistyötä. Yksi vaihtoehto olisi neuvottelukunnan korvaaminen yliopistojen kanssa muodostettavalla yhteistyöryhmällä, eräänlaisella tieteellisellä neuvottelukunnalla. Tutkimusprojektien rakentaminen, tutkimusinfrastruktuurin kehittäminen ja tutkimustiedon jakaminen puolin ja toisin muodostaisi yliopistojen kanssa luontevan yhteistyöalueen ja yhteistyölle muodostuisi siihen osallistuvien henkilöiden

kannalta mielekkäitä sisältöjä. Samalla voitaisiin arvioida päällekkäisyyksiä ja sopia niiden estämisestä. Yliopistojen laitosjohtajille suoritettu kysely osoitti, että työnjakokysymysten käsittelylle Kotuksen ja yliopistojen kesken on tarvetta. Yhteistyötarpeet muihin organisaatioihin voitaisiin hoitaa muilla keinoin, esimerkiksi suorittamalla riittävän usein sähköisiä kyselyjä näiden toiveista Kotusta kohtaan.

Kotuksessa toimii johtoryhmä, johon työjärjestyksen mukaan kuuluvat johtaja, suunnittelupäällikkö, osastonjohtajat sekä henkilöstön edustajat, jotka yhteistoimintasopimuksen mukaan ovat pääluottamusmies ja työsuojeluvaltuutettu. Johtoryhmän kokouksessa käsitellään yhteistoimintalain mukaiset asiat, tutkimuskeskuksen lain, asetuksen ja työjärjestyksen muutokset, toiminta- ja taloussuunnitelmat, toimintakertomukset ja tilinpäätökset sekä vapautuvien tai uusien virkojen sijoittaminen ja niiden pitkäaikaisten sijaisuuksien haettavaksi julistaminen. Siellä käsitellään myös uusien hankkeiden perustaminen ja toimintasuunnitelma sekä tarpeen mukaan muita asioita. Johtoryhmällä ei ole varsinaista päätösvaltaa.

Henkilökunnan edustajien mukanaolo johtoryhmässä on vienyt käytännössä siihen, että osastopäälliköt kokoontuvat johtajan ja suunnittelupäällikön kanssa ajoittain erikseen. Runsaan keskustelun positiivisten vaikutusten ohella tulisi asiaa tarkastella myös päätöksenteon tavoitteellisuuden ja ajankäytön näkökulmista. Osastonjohtajien kokoukset johtoryhmän rinnalla saattavat luoda ”varjokeskustelun” luonteen, vaikka johtajilla on eittämättä tarve ja oikeus keskinäiseen keskusteluun. Näkemykseni mukaan Kotus joutuu tekemään toimintalinjoistaan ja henkilöstöstään lähiaikoina vaikeita strategisia ratkaisuja, joissa laajoihin kompromisseihin pääseminen on tavoiteltavaa mutta ei aina mahdollista. Katson, että pieni 3-4 henkinen johtoryhmä on nykyistä laajaa johtoryhmää tarkoituksenmukaisempi. Tiedottaja voisi toimia sen sihteerinä. Osastopäälliköiden ja henkilökunnan lukumäärää voitaisiin karsia, ja osastopäälliköiden edustus johtoryhmässä voisi olla kiertävä. Taitava johtaja ja johtoryhmä kuulee laajasti henkilökuntaansa, ja kuulemisen jälkeen tekee itsenäisesti koko organisaation kokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukaiset päätökset. Mitä suurempi kollegiaalisen elimen kokoonpano on, sitä enemmän erilaisten näkemysten välillä joudutaan tekemään kompromisseja, ja sitä enemmän vastuu hajaantuu todellisen vastuunkantajan jopa hävitessä. Yhteistoimintamenettely tehokkaasti käytettynä luo henkilökunnan osallistumiselle hyvän pohjan. Johtoryhmän koon muuttaminen edellyttää yhteistoimintasopimuksen muuttamista.

Johtajuus on Kotuksen sisäisessä arvioinnissa saanut hyvät arvot. Haastatteluissani on käynyt ilmi, että Kotuksessa ylipäänsä korostetaan keskustelemaa ilmapiiriä, mikä näkyy esimerkiksi johtoryhmän kokoonpanossa ja sen käymissä keskusteluissa. Laaja osallistuminen helpottaa tiedon jakamista, mutta vaikeuttaa strategisten ja todella vaikeiden päätösten tekemistä. Keskustelujeni perusteella jää vaikutelma, että päätöksenteko ei kaikin osin ole selkeän avointa, erityisesti silloin kun joudutaan ratkomaan vaikeita toiminnan painotuksiin liittyviä kysymyksiä. Monitehtäväisen Kotuksen sisäistä johtamista tukisi, mikäli myös opetusministeriöllä ohjaavana viranomaisena olisi selkeät linjat toiminnan painotusten suhteen.

Vaikka Kotus on pieni laitos, johtajuus pitää sisällään saman toiminnan kuin suuremmassakin organisaatiossa. Johtamistilannetta voi verrata yliopistoihin, joissa traditionaalisen akateemisen johtamiskäsitteen rinnalle on nousemassa hallinnollinen johtaminen, joka vaatii akateemisesta johtajuudesta poikkeavaa osaamista. Kotuksessakin olisi syytä jakaa toisaalta toiminnan substanssiin ts. strategiaan, toimintalinjoihin ja tutkimuksen johtamiseen keskittyvää johtamista ja päätöksentekoa (nykyinen johtaja) ja toisaalta hallinnollisiin tehtäviin, kuten talous- ja henkilöstöasioihin, hankintoihin, toimitiloihin ja vastaaviin hallinnollisiin keskittyvää johtamista ja päätöksentekoa (nykyinen suunnittelupäällikkö). Sisäisten palvelu-

jen yksikön johtajan ts. nykyisen suunnittelupäällikön virkanimikkeeksi ehdotan hallintojohtajaa muiden vastaavien organisaatioiden tapaan. Tehtävänjaon ja päätöksenteon eriyttäminen edellyttää mm. taloushallinto-, henkilöstöhallinto-, rahanhankinta-, asiakaspalvelu-, tietohallinto- ja päätöksentekoprosessien kuvaamista, jotta voitaisiin konkreettisesti nähdä, mikä on oikea työnjako toisaalta johtajan ja hallintojohtajan välillä ja toisaalta näiden ja osastonjohtajien välillä. Haastattelujeni perusteella Kotuksen johtajan ja osastonjohtajien välinen työnjako on selkeä, joten uudennlaiselle johtajuuden tarkastelulle on hyvä pohja olemassa.

Osastonjohtajien toimikausi on kolme vuotta. Kausi voisi olla pidempikin, mutta sen tulisi linkittyä joustavalla tavalla toiminnan suunnittelukausiin, joten en ota siihen tässä yhteydessä tarkempaa kantaa. Osastonjohtajien on katsottu voivan käyttää johtamis- ja hallintotehtäviin 50 % työajastaan, tätä ei kuitenkaan seurata.

Asetuksen (34/2004) 9 §:n mukaan tutkimuskeskuksen asiantuntijaeliminä ovat suomen, ruotsin ja saamen kielen lautakunnat sekä viittomakielen ja romanikielen lautakunnat. Johtaja kutsuu kuhunkin lautakuntaan tutkimuskeskuksen neuvottelukuntaa kuultuaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan vähintään neljä enintään seitsemän jäsentä, joista yksi on tutkimuskeskuksen henkilökuntaan kuuluva. Lautakuntien tehtävänä on alallaan päättää kielenkäyttöä koskevista periaatteista tai yleisluonteisista suosituksista. Tässä suhteessa en esitä mitään muutoksia.

Ehdotan, että Kotuksen neuvottelukunnan lakkautetaan. Yliopistoyhteistyön tehostamiseksi voitaisiin muodostaa yhteistyöryhmä kaikkien niiden yliopistojen kanssa, joiden kanssa Kotuksella on yhteistyötä. Muiden organisaatioiden yhteistyöhön asettamien tavoitteiden kartoittamiseksi on tarpeen tehdä kyselyitä riittävän usein.

Johtoryhmän kokoonpanoa ehdotan pienennettäväksi 3–4 jäseniseksi. Osastonjohtajien edustus voisi olla kiertävä. Sihteerinä voisi toimia tiedottaja.

Ehdotan, että johtajan tehtäviä eriytetään strategia- ja sisältökysymykset käsittävään johtajuuden ja hallinto- ja tukitehtävien johtamisen välillä. Hallinto- ja tukitehtävien johtajuus soveltuu nykyiselle suunnittelupäällikölle, jonka nimikkeeseen ehdotan muutettavaksi hallintojohtajaksi. Päätöksenteon ja tehtäväjakojen tarkistamiseksi tulisi kuvata keskeisimmät prosessit.

7.4 Henkilöstö ja muut voimavarat

Kotuksen virkojen ja työsuhteisten toimien määrä on 96 ja henkilötyövuosimäärä 98. Opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelman mukaan vuosina 2007–2011 tuottavuusohjelman mukainen vähennys on 12 henkilötyövuotta. Kotuksen henkilöstön keski-ikä vuonna 2006 oli 48,1. Koulutustaso on hyvin korkea, korkeakoulu- ja yliopistotason tutkinnon suorittaneiden osuus vuonna 2006 oli 84 %. Naisten osuus henkilöstöstä oli 73 %.

Valtaosa virkanimikkeistä on tutkijoita ja erikoistutkijoita. Vain selvästi spesifiksi määritellyissä tehtävissä, kuten suunnittelussa, tiedotuksessa, kirjasto- ja atk-tehtävissä sekä hallintotehtävissä käytetään muita nimikkeitä. Kotuksessa on yksi tutkimusprofessorin virka. Haastatteluni perusteella syynä erikoistutkija-nimikkeen käyttöön on useimmiten palkkaus, ei tehtävien eriytyminen sinänsä. Tehtävänimikkeitä on syytä eriyttää, tutkija yleisnimikkeenä on osittain harhaanjohtava. Virkanimikkeet on syytä rinnastaa lähimpien yhteistyöorganisaatioiden nimikkeisiin. Kotuksen henkilöstöpolitiikka on työntekijöitä huomioiva, johtajan mukaan alhaista palkkausta kompensoidaan mm. elämäntilanteiden huomioon ottamisella työtilanteissa.

Kotuksessa on toimintoja, jotka ovat yhden henkilön varassa ja siten erittäin haavoittuvia. Tämä koskee sekä perustoimintoja että tuki- ja palvelutoimintoja. Tutkimuksessakin olisi hyödyllistä, että hankkeeseen tulisi useamman henkilön näkökulma. Kotuksen tulisi laatia henkilöstöpoliittiseen ohjelmaan (2004) ja työhyvinvoinnin toimintaohjelmaan 2006–2009 sisältyviin periaatteisiin perustuva pitkän tähtäimen henkilöstösuunnitelma, joka sisältää edellä mainittuja organisaatioon liittyviä näkökohtia mm. nimikkeiden muutokset ja yhden henkilön varassa olevien toimintojen vahvistamisen. Suunnitelma liittyy aiemmin esittämäni osastojen uusimiseen ja tutkimusstrategian laadintaan. Suunnitelmalla voidaan varautua pitkäjänteisesti eläkkeelle siirtymisiin, ja se helpottaa toiminnan suuntaamista kunkin viran yhteydessä erikseen tehtäviä päätöksiä paremmin. Työtehtävien ympärille tulisi rakennetaan osaamistyöpareja tai ryhmiä, jolloin useampi henkilö tekee samankaltaista työtä ja/tai voi tarvittaessa sairaustapausten, lomien ja muiden poissaolojen vuoksi ottaa toisen henkilön tehtäviä tilapäisesti hoitaakseen. Työnjakoon voidaan saada tarpeiden ja tilanteiden edellyttämää joustoa.

Kotuksen voimavaratilanne on hyvin niukka ottaen huomioon, että lähes 80 % menoista on palkkamenot. Opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmassa 2007–2011 todetaan, että Kotuksen toimintaedellytyksiä parannetaan budjettirakenteen muutoksella vuodesta 2009 lähtien. Kotus kehittää parhaillaan kustannuslaskentaansa. Aiemmin esittämäni tehtävänkuvan täsmentäminen edellyttää nykyistä parempaa kustannustietoisuutta. Neuvoteltaessa opetusministeriön kanssa mahdollisista toiminnan painopisteiden muutoksista, on laitoksella oltava nykyistä täsmällisemmät tiedot toimintojensa kustannuksista. Kustannuslaskennan periaatteita voidaan kehittää yhteistyössä joidenkin muiden muistiorganisaatioiden kanssa. Valtion tuottavuusohjelman mukaan Kotuksen on vähennettävä vuoteen 2011 mennessä 12 henkilötyövuotta. Palvelukeskuksen perustaminen merkitsee mahdollisesti kahden viran siirtymistä palvelukeskukseen.

Ulkopuolisen rahoituksen määrä on varsin vähäinen, mistä syystä laitoksen tulisi arvioida tuotteiden maksupolitiikka ja kiinnittää aiempaa enemmän huomiota ulkopuolisen rahoituksen saamiseen. Asiaa edesauttaisi, mikäli Kotuksella olisi kirjoitettu suunnitelma ulkopuolisen rahoituksen hankkimiseksi, jolloin asia ei jäisi sattumanvaraisesti yksittäisten työntekijöiden kiinnostuksen varaan. Tavoitteet on syytä asettaa sisäisissä tavoitesuunnitelmissa tai -sopimuksissa. Hankkeet tarvitsevat tuekseen riittävästi hallinnollista asiantuntemusta. Yhteistyö toisten laitosten kanssa on talouden kannalta välttämätöntä. Pieni organisaatio joutuu hoitamaan samat tuki- ja hallintotehtävät kuin suurempikin yksikkö ja niiden suhteellinen osuus saattaa nousta perustoimintoihin nähden suureksi. Tämä taas johtaa siihen, että laitos pyrkii selviämään näistä kustannuksista mahdollisimman vähällä, eikä kykene resursoimaan sellaista toimintaa, jolla saatettaisiin lisätä tuloja, ollaan resurssikierteessä. Kun toimintaa ja sen prosesseja ei kyetä vähäisen henkilökunnan vuoksi analysoimaan ja suunnittelemaan, joudutaan siihen, että toimintaa ei hoideta välttämättä kustannustehokkaimmalla tavalla. Kustannustietoisuutta on syytä lisätä. Aiemmin toteamani mukaan Kotuksen on syytä hakeutua yhteistyöhön jonkun tai joidenkin organisaatioiden kanssa osaamisen lisäämiseksi.

Kotuksen tulee laatia pitkän tähtäimen henkilöstösuunnitelma, jonka pohjana on nykyisen henkilökunnan kattava ja strategiasta lähtevä osaamiskartoitus sekä osastojakoon liittyvä muutos. Suunnitelmassa tulisi pyrkiä pois yhden henkilön tehtäväkokonaisuuksista luomalla osaamispareja ja -ryhmiä, jossa henkilöiden osaaminen on siten varmistettu, että he voivat toimia toistensa sijaisina. Tehtävänimikkeet on samalla syytä tarkistaa.

Kotuksen tulee luoda luotettava kustannuslaskentajärjestelmä ja selvittää mahdollisuudet laadintayhteistyöhön toisten organisaatioiden kanssa. Ulkopuolisen rahoituksen lisäämiseksi tulee tehdä suunnitelma ja organisoida hanketukea.

7.5 Tietohuolto

Valtakunnallisista tietohuoltohankkeista nousee vaatimuksia myös Kotuksen tietohuollolle. Kotuksella on laaja kielitieteellinen aineisto, joka on yleisesti tutkijoiden käytettävissä. Ongelmana on ollut tarkoitukseen varattujen määrärahojen vähäisyys. Kirjasto on mukana Helsingin -tietokannassa ja toimii erikoiskirjastojen neuvostossa. Kotus kuuluu FinELib -konsortioon, jonka tehtävänä on hankkia koti- ja ulkomaista verkkoaineistoa ja parantaa aineistojen käyttömahdollisuuksia. Kotus joutuu maksamaan saamistaan palveluista tutkimuslaitosten perusteiden mukaisesti, vaikka joutuu tuottamaan järjestelmään tietoja. Opetusministeriön rahoittaa edelleen FinELib:ä Kansalliskirjaston kautta ja tukee elektronisen julkaisemisen hankkeita. Kotus ei ole mukana muistiorganisaatioiden digitointiyhteistyötä varten perustetussa eKam -hankkeessa, mutta on seurannut sen edistymistä. Kulttuuriorganisaatioissa on meneillään muitakin usean organisaation yhteisiä digitointihankkeita, joihin Kotuksen olisi syytä hakeutua. Ministeriön olisi näille hankkeille rahoitusta myöntäessään syytä huolehtia, että kaikki keskeiset organisaatiot, joita asia koskee, pääsevät mukaan toimintaan.

Kotuksella on muiden organisaatioiden tapaan suuri määrä eri tarkoituksia palvelevia tietojärjestelmiä, osa niistä on valtion yhteisiä, osa vuokrattuja ja osa itse rakennettuja. Järjestelmien rakentamisessa on tehty yhteistyötä Tieteen tietotekniikkakeskus CSC:n kanssa. Kotus on mukana FUNET-verkossa. Pienelle organisaatiolle järjestelmäkehityksessä mukana pysyminen on suuri ja resursseja kuluttava haaste. Kotuksen on syytä selvittää, voisiko se hakeutua järjestelmäyhteistyöhön muiden organisaatioiden kanssa.

Järjestelmätyössä Kotuksen on syytä pyrkiä nykyistä laajempaan yhteistyöhön muiden organisaatioiden kanssa.

7.6 Laadunvarmistus

Sektoritutkimusselvityksessään Jussi Huttunen esittää laitosten arviointien kehittämistä. Työ tulisi jakaa kahteen osaan. Tieteellinen taso arvioidaan 4–6 vuoden välein käyttäen kansainvälisiä asiantuntijoita. Lisäksi tulisi toteuttaa säännöllisiä arviointeja, joissa selvitetään laitoksen toiminnan vaikuttavuutta, tutkimus- ja kehittämistyön suuntaamista suhteessa yhteiskunnan ongelmiin ja tarpeisiin, laitoksen asemaa kansallisen innovaatiojärjestelmän osana ja työnjakokysymyksiä. Yliopistoissa on viime vuosina kehitetty aktiivisesti toiminnan arviointia ja rakennettu laadunvarmistusjärjestelmiä.

Kotus oli mukana Suomen Akatemian organisoimassa kansainvälisen fennistiikan arvioinnissa, joka tehtiin vuonna 1996. Kotuksen toiminnan kotimainen arviointi tehtiin vuonna 1999, joka on esimerkki Huttusen mainitsemasta arviointipaneelin käytöstä. Keväällä 2007 tehtiin Kotuksessa sisäinen arviointi CAF-menetelmällä. Arviointiin osallistui 93 henkilöä. Arviointialueina olivat johtajuus, strategiat ja toiminnan suunnittelu, henkilöstöjohtaminen, kumppanuudet ja resurssit, prosessit ja muutosjohtaminen, asiakas- ja kansalaistulokset, henkilöstötulokset, yhteiskunnalliset tulokset sekä keskeiset suorituskykytulokset. CAF on esimerkki järjestelmällisestä toiminnan arvioinnista ja se on syytä toistaa määrävuosin.

Tulossopimusmenettelyyn sisältyy toiminnan arviointia. Opetusministeriön tilinpäätöskannanotossa vuoden 2006 toiminnasta, todetaan, että tutkimuskeskus on vahvistanut näkyvyyttään ja kielipoliittista vaikuttavuuttaan pitämällä esillä kieltä, kielen merkitystä ja kielioloja koskevia kysymyksiä sekä herättämällä keskustelua kielellisistä valinnoista ja kielipolitiikasta. Ministeriön mukaan kielentutkimuksen tavoitteet ovat toteutuneet hyvin, samoin kielenhuollon ja tietohuollon. Opetusministeriön vuotta 2005 koskevan tilinpäätöskannanotto arvioi yksikön tuloksellisuuden hyvin positiiviseksi. Toisaalta kannanotossa todetaan, että yhteenveto ja toiminnan kokonaisuuden tarkastelu puuttuu, mikä vaikeuttaa tuloksellisuuden hahmottamista.

Aiemmin mainittu prosessien hyvä hallinta on osa nykyaikaista laadun varmistamista. Kotuksen onkin syytä ottaa prosessit paremmin hallintaan, se tuottaisi myös aiempaa vakuuttavampaa informaatiota opetusministeriön kanssa käytäviin tulosneuvotteluihin. Arviointi- ja laadunvarmistusjärjestelmien kehittämisessä olisi syytä ennakoluulottomasti hakeutua benchmarkkaamaan järjestelmiä toisten organisaatioiden kanssa. Vaikka Kotuksella on omat erityispiirteensä, erilaistenkin organisaatioiden kesken löytyy laatuasioissa yhteisiä tekijöitä ja muiden käytänteistä on mahdollista oppia.

Ulkoisia ja sisäisiä arviointeja on tarpeen jatkaa tavoitteena laadunvarmistusjärjestelmä, jossa pohjana on aikaisempi arviointitoiminta. Laadunvarmistusta tuetaan laatimalla keskeisistä prosesseista prosessikuvaukset.

8 Yhteenvedo ehdotuksista

Seuraavassa esitetään aiempiin lukuihin sisältyvät ehdotukset kootusti. Ehdotusten perustelut hyvin lyhyesti ilmaistuna ovat seuraavat:

Kotuksella on kansalliseen kulttuuriin sisältyviä kotimaisten kielten säilymiseen ja kehittymiseen liittyviä tehtäviä, joiden rahoittamiseen on selvä julkinen intressi. Näitä tehtäviä ovat kielenhuolto, tietyt valtion intressissä olevat sanakirjat, tietty aineistokokoelmien ylläpito ja näitä tukeva tutkimus. Tehtävien hoitaminen edellyttää rahoituksen pitkäjänteisyyttä ja tehtävien laajuuden huomioon ottamista tuottavuusohjelman toteuttamisessa. Kotuksen asemaa organisaatioiden kentässä on etsittävä suunnasta, jossa julkisen intressin kannalta välttämättömiä tehtäviä ei vaaranneta. Uutena tehtävänä on esiin nousemassa kielipolitiikka, jota koskeva ohjausvastuu hajaantuu ministeriöiden kesken. Kotuksen asema sektoritutkimuslaitoksena ei ole selkeä. Sektoritutkimusorganisaation kehittämisessä on otettava huomioon se, että sektoritutkimustehtävä ei vääristä Kotukseen kohdistuvia odotuksia eikä Kotuksen sisäistä tehtävien painotusta.

Kotuksen tutkimus- ja infrastruktuuritehtävä perustelee valtionohjauksen rinnastamista yliopistojen ohjaukseen, kun taas Kotuksen muistiorganisaatiotehtävä perustelee sen rinnastamista kulttuuriorganisaatioiden ohjaukseen. Kotuksen moninainen tehtäväkenttä asettaa sen ohjauksellisesti ministeriön osastojen välimaastoon. Laajemminkin muistiorganisaatioiden rahoitusvastuu jakaantuu ministeriön sisällä, mikä ei kannusta organisaatioita yhteistyöhön eikä päällekkäisyyksien poistamiseen. Valtionapumenettelyjen kautta olisi mahdollista vaikuttaa humanistisen tutkimuksen infrastruktuurikentän yhtenäistämiseen.

Kotuksella on tutkimuksen ja tutkimusinfrastruktuurin kautta liittymäpinta yliopistolaitokseen, jolle kielenhuolto ja sanakirjatyö ovat vieraita. Aineistotyö liittyy Kotuksen eräisiin julkisiin ja yksityisiin muistiorganisaatioihin, liittymäpintojen ollessa selvemmat yksityisten organisaatioiden kanssa. Tiivis yhteistyö muistiorganisaatioiden kanssa tukee Kotusta sekä asiantuntemuksen että talouden turvaamisessa.

Kotuksen tehtäväkenttä vaatii selkiinnyttämistä ja toiminnan arvoperusta kirkastamista sen suhteen, millainen tutkimus-, palvelu- ja aineisto-organisaatio Kotus haluaa ja Kotuksen halutaan olevan. Sisäisen rakennemuutoksen tulee heijastaa tehtävien muutosta. Keskukseen nimen muuttamisella voitaisiin ohjata toiminnasta ulkopuolisille välittyvää mielikuvaa. Muuttuva ympäristö edellyttää irrottautumista historiasta määriteltäessä tehtävien painotuksia. Sekä tehtävän selkeyttäminen pitkäjänteisen strategian muodossa että sisäinen toiminnan kehittäminen edellyttävät strategian tarkistamista, asiakasanalyysia, henkilöstön osaamisanalyysia, toimintaprosessien määrittelyitä ja luotettavaa kustannuslaskentaa. Johtamisen erityttämisellä strategisen johtamisen ja hallinnollisen johtamisen kesken voidaan luoda kummallekin alueelle nykyistä parempia johtamisedellytyksiä.

Kotuksen toiminnan ohjaus

Ehdotan, että Kotuksen *asema sektoritutkimuslaitosten joukossa* otetaan uudelleen harkittavaksi. Olennaista on, että sektoritutkimusta kehitettäessä ei vaaranneta Kotuksen kansallista kulttuuritehtävää, kielenhuoltoa sekä sanakirja- ja aineistotyötä. Suunnitellussa osaamisen, työn ja hyvinvoinnin konsortiossa Kotus olisi ainoa humanistisen alan laitos eikä sillä ole yhtymäkohtia muihin konsortion laitoksiin.

Opetusministeriössä *muistiorganisaatioita ohjataan kahdelta osastolta* Kotuksen toiminnan asettuessa osastojen välimaastoon. Kotuksen toiminnassa on toisaalta piirteitä, jotka yhdistävät sen tutkimuksen kautta tiedeorganisaatioihin ja toisaalta kielen huoltoon ja aineistoihin liittyviä piirteitä, jotka yhdistävät sen kulttuuriorganisaatioihin. Ehdotan, että opetusministeriö selvittää, soveltuuko Kotuksen ohjaus paremmin kulttuuriorganisaatioiden ohjauksen yhteyteen kuin nykyiseen tiedeyksiköiden yhteydessä tapahtuvan ohjauksen yhteyteen. Tavoitteena tulee olla se, että toiminnanohjauksen painottaminen johonkin tiettyyn suuntaan ei vinouta Kotuksen toiminnan arkipäivää.

Ehdotan, että opetusministeriön *muistiorganisaatioiden* rahoituspäätöksiä tehdessään tarkastelee *rahoitusta kokonaisuutena*, oli se sitten toimintamenorahoitusta, valtionapua tai veikkausvoittovaroista jaettavia eriä, jotta päällekkäisten toimintojen rahoittaminen vältetään ja organisaatioita kannustetaan yhteistoimintaan.

Ehdotan, että Kotus muutetaan *kokonaisuudessaan budjettirahoitteiseksi*. Kotuksen ollessa valtion virasto, valtion on huolehdittava siitä, että laitoksella on toimintaa vastaavat resurssit, jotta toimintaa voidaan suunnitella pitkäjänteisesti.

Kotuksen suhde muihin organisaatioihin

Ehdotan, että Kotus *säilyy valtion virastona*. Kotuksen tulee kuitenkin poistaa mahdolliset toiminnan päällekkäisyydet muiden organisaatioiden kanssa ja hyödyntää laajasti eri yhteistyömahdollisuudet. Kotuksella on kansallinen kulttuuritehtävä Suomen kielitilanteen tukemisessa ja kehittämisessä. Kotuksen toiminnan tehtävistä tulee luoda tämän päivän vaatimuksia vastaava kokonaisuus, niin että tutkimus ja aineistokokoelmat tukevat tarkoituksenmukaisella tavalla kielenhuoltoa, siihen liittyvää kielipolitiikkaa sekä sanakirjatyötä. Kotuksen toiminnan sulauttaminen tutkimuksen näkökulmasta johonkin yliopistoon tai aineistokokoelmien näkökulmasta johonkin toiseen julkiseen muistiorganisaatioon saattaisi vaarantaa sen toimintakokonaisuutta.

Ehdotan, että *hallinto- ja tukipalveluihin kuuluvien toimintojen tehostamiseksi* Kotus pyrkii joko konsortiotyypiseen ratkaisuun joidenkin sellaisten organisaatioiden kanssa, joilla on Kotuksen tehtäviin rinnastettavia tehtäviä tai tekee hallinto- ja tukipalveluja koskevan yhteistyösopimuksen jonkin toisen organisaation kanssa.

Helsingin yliopiston organisoidessa keskustakampuksen kirjastoja uudella tavalla Kotuksen tulee neuvotella yliopiston kanssa Kotuksen *kirjallisuuskokoelmien tarkoituksenmukaisesta* yhdistämisestä tavoitteena kokoelmien käytön tehostaminen. Yliopiston ja Suomalais-ugrilaisen seuran kanssa Kotuksen tulee neuvotella suomalais-ugrilaisen kirjakokoelmien yhdistämisestä tarkoituksenmukaisella tavalla.

Kotuksen tehtävät

Esitän, että Kotus tekee tutkimuksen suuntaamisesta pitkäjänteinen tutkimusstrategian. Ottaen huomioon varsin vähäiset tutkimusresurssit, Kotuksen ei ole tarkoituksenmukaista tehdä sellaista tutkimusta, jota tehdään ja voitaisiin tehdä yliopistoissa. Tämä on myös opetusministeriötä koskeva ohjauskysymys. Tutkimuksen on syytä liittyä niihin tehtäviin, joissa Kotuksella on yksinään viranomaistehtävä. Kotuksen tutkimuksen tulisi olla ajan vaatimuksiin vastaavaa, kielenhuoltoa tukevaa ja/tai sanakirjatyöhön liittyvää.

Esitän, että Kotus aktiivisesti pyrkii nostamaan ulkopuolisen tutkimusrahoituksen osuutta. Tätä tarkoitusta varten Kotuksen on kiinnitettävä aiempaa enemmän huomiota tutkimusosaamisen tunnetuksi tekemiseen sekä hanke- ja sopimusosaamiseen.

Kielenhuolto on selkeästi Kotuksen tehtävä. Ehdotan, että tehtävää tietoisesti laajennetaan valtakunnallisen kielipolitiikan valmistelijan roolin suuntaan. Asia tulee sopia riittävän selkeästi opetusministeriön kanssa, koska kyse on myös resurssien suuntaamisesta.

Sanakirjatyö on selkeästi Kotuksen tehtävä. Karsintaa siitä, mitä sanakirjoja otetaan tehtäväksi, on välttämättä tehtävä. Sanakirjatyö sitoo resursseja siinä määrin, että uusien sanakirjojen käynnistäminen ja erityisesti historiasta kumpuavan pitkäkestoisen sanakirjatyön "katkaiseminen" tulee tehdä yhteisymmärryksessä opetusministeriön kanssa.

Kotuksella on selvä tehtävä tutkimuksen *infrastruktuurissa* kielitieteellisen tutkimusaineiston ylläpitäjänä, kartuttajana ja aineiston käytettävyyden kehittäjänä. Niin kustannus- kuin asiantuntemussyistäkin on tärkeitä hakeutua yhteistyöhön muiden vastaavien organisaatioiden kanssa. Kotuksen omien aineistojen käytettävyyden parantamista koskevaa dialogia tulee käydä riittävästi yliopistojen tutkijakunnan kanssa.

Ehdotan, että Kotus laatii sen kaikki tehtävät kattavan *asiakasanalyysin* määritellen ja analysoiden kielenhuollon ohella myös tutkimuksen ja tutkimusinfrastruktuurin asiakkaat. Palveluiden maksupolitiikka tulee samalla tarkistaa.

Kotuksen tulee jatkaa *kokonaisvaltaista strategiatyötä* toiminnan tulevaisuuden suunnasta ja määritellä selkeästi tämän hetken yhteiskunnallisesta tilanteesta lähtevä tavoiteltava tehtäväkuva painoaloineen. Strategiassa määritellään mm., millainen tutkimuslaitos Kotuksen halutaan olevan, mikä on Kotuksen asema aineistoja tallentavana laitoksena muiden muistiorganisaatioiden joukossa, ja millainen asema sillä halutaan olevan palvelulaitoksena.

On määriteltävä myös, mitkä ovat tavoiteltavat tuotokset milläkin alueella ja asiakasanalyysiin perustuen, mistä löytyy maksukykyistä kysyntää niin kielenhuollolle kuin sanakirjoillekin. Keskittyminen edellyttää joistakin tehtävistä luopumista. Strategian laatimista tukee aiemmin mainittu asiakasanalyysi, jonka tueksi tulee kartoittaa henkilökunnan osaaminen määriteltyn tehtävänkuvaan peilaten.

Ehdotan, että Kotus harkitsee *laitoksen nimen* muuttamista, jotta toiminnasta välittyisi ulkopuolisille tehtävänmukainen kuva.

Kotuksen sisäinen toiminta

Kotuksen sisäistä *suunnittelukäytäntöä* on syytä kehittää tehtävänkuvan selkeyttämiseen perustuen ja käyttäen kaikissa asiakirjoissa järjestelmällisesti samaa tehtäväjakoa. Samalla olisi kehitettävä osastokohtaisia tavoitesuunnitelmia tai -sopimuksia sekä osastojen erityisluonteen huomioon ottavia toiminnan tulosten indikaattoreita ja seurantatapoja.

Ehdotan, että Kotus harkitsee *organisaation* muuttamista siten, että tutkimusosasto lakkautetaan ja henkilökunta sijoitetaan muihin osastoihin. Edelleen ehdotan, että hallinto-osasto ja kehittämisyksikkö yhdistetään sisäisistä palveluista ja suunnittelusta vastaavaksi yksiköksi.

Ehdotan, että Kotuksen *neuvottelukunnan* lakkautetaan. Yliopistoyhteistyön tehostamiseksi voitaisiin muodostaa yhteistyöryhmä kaikkien niiden yliopistojen kanssa, joiden kanssa Kotuksella on yhteistyötä. Muiden organisaatioiden yhteistyöhön asettamien tavoitteiden kartoittamiseksi on tarpeen tehdä kyselyitä riittävän usein.

Johtoryhmän kokoonpanoa ehdotan pienennettäväksi 3–4 jäseniseksi. Osastonjohtajien edustus voisi olla kiertävä. Sihteerinä voisi toimia tiedottaja.

Ehdotan, että *johtajan tehtäviä* eriytetään strategia- ja sisältökysymykset käsittävään johtajuuden ja hallinto- ja tukitehtävien johtamisen välillä. Hallinto- ja tukitehtävien johtajuus soveltuu nykyiselle suunnittelupäällikölle, jonka nimikkeen ehdotan muutettavaksi hallintojohtajaksi. Päätöksenteon ja tehtäväjakojen tarkistamiseksi tulisi kuvata keskeisimmät prosessit.

Kotuksen tulee laatia pitkän tähtäimen *henkilöstösuunnitelma*, jonka pohjana on nykyisen henkilökunnan kattava ja strategiasta lähtevä osaamiskartoitus sekä osastojakoon liittyvä muutos. Suunnitelmassa tulisi pyrkiä pois yhden henkilön tehtäväkokonaisuuksista luomalla osaamispareja ja -ryhmiä, jossa henkilöiden osaaminen on siten varmistettu, että he voivat toimia toistensa sijaisina. Tehtävänimikkeet on samalla syytä tarkistaa.

Järjestelmätyössä Kotuksen on syytä pyrkiä nykyistä laajempaan yhteistyöhön muiden organisaatioiden kanssa.

Ulkoisia ja sisäisiä *arviointeja* on tarpeen jatkaa tavoitteena laadunvarmistusjärjestelmä, jossa pohjana on aikaisempi arviointitoiminta. Laadunvarmistusta tuetaan laatimalla keskeisistä prosesseista prosessikuvaukset.

Kotuksen tulee luoda luotettava *kustannuslaskentajärjestelmä* ja selvittää mahdollisuudet laadintayhteistyöhön toisten organisaatioiden kanssa. Ulkopuolisen rahoituksen lisäämiseksi tulee tehdä suunnitelma ja organisoida hanketukea.

Ehdotuksista neuvottelukunnan lakkauttaminen edellyttää Kotusta koskevan asetuksen muutosta. Mahdollinen laitoksen nimen muutos edellyttää sekä Kotusta koskevan lain että asetuksen muutosta.

Lähteet

Kotuksen tuottama aineisto

Kotimaisten kielten talo. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toiminnan suuntaviivoja 2000-luvun alussa.
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. <http://www.kotus.fi/>
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Toiminta- ja taloussuunnitelma 2009–2012.
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Toiminta- ja taloussuunnitelma 2008–2011.
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Toimintakertomus 2006.
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Toimintakertomus 2005.
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Työjärjestys 2006.
Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen henkilöstöpoliittinen ohjelma. (2004).
Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kielipoliittinen ohjelma. (1998).
Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen tasa-arvosuunnitelma 2006.
Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen työhyvinvoinnin toimintaohjelma 2006–2009.
Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen viestintäohjelma. Hyvin suunniteltua viestintää. (2003).
Tandefelt, Marika. (2003) Tänk om... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland.
Työtyytyväisyyskyselyn tulokset 2005.

Lait ja asetukset

Asetus arkistolaitoksesta (832/1994)
Asetus kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta (1213/1993)
Kielilaki (423/2003)
Laki auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007)
Laki kansalliskirjastosta (laki 586/2006)
Laki kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta (48/1976)
Opetusministeriön asetus Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen suoritteiden maksuista (1260/2007)
Opetusministeriön asetus opetusministeriön työjärjestyksen muuttamisesta (207/2007)
Opetusministeriön asetus opetusministeriön työjärjestyksen muuttamisesta (647/2005)
Suomen perustuslaki (731/1999)

Saamen kielilaki (1086/2003)

Valtioneuvoston asetus valtioneuvoston kansliasta (393/2007)

Vapaakappalelaki (laki 420/1980)

Muu aineisto

Fennistic Research in Finland at the Beginning of Nineties. Report of the Evaluation Panel.

Publications of the Academy of Finland. 3/1996. Edita: Helsinki.

Deklaration om nordisk språkpolitik. Förhandsutgåva. Norden. Nordisk ministerråd. Kopenhagen 2007.

Eesti Keele Instituut. <http://www.eki.ee/index.html.en>

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta. 1975.

Valtioneuvoston päätös n:o 99.

Hungarian Academy of Sciences. Research Institute for Linguistics. <http://www.nyud.hu/eng/index.html>

Huttunen, Jussi (2004). Valtion sektoritutkimusjärjestelmän rakenteellinen ja toiminnallinen kehittäminen. Selvitysmiesraportti. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/tiede-_ja_teknologianeuvosto/erillisraportit/liitteet/Jussi_Huttunen_2004.pdf

Institutet för språk och folkminnen. <http://www.sofi.se/index>

Institut für Deutsche Sprache. <http://www.ids-mannheim.de/>

Jääskinen, Niilo & Jorma Rantanen (2007). Yliopistojen taloudellisen ja hallinnollisen aseman uudistaminen. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä. 2007:2.

Kansallisarkisto. <http://www.narc.fi/Arkistolaitos/kansallisarkisto/>

Kansalliskirjasto. <http://www.kansalliskirjasto.fi/>

Kieliasiaain neuvottelukunta. <http://www.om.fi/Etusivu/Ministerio/Neuvottelujalautakunnat/Kieliasiaainneuvottelukunta>

Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen periaatteet. Keskustelumuistio 8.3.2006.

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2006/korkeakoulujen_rakenteellisen_kehittamisen_periaatteet

Koulutus ja tutkimus vuosina 2007–2012. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/asiakirjat/kesu_2012_fi.pdf

Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia 2000–2004.

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/1999/liitteet/koul_tutk_tietostrat/welcome.html

Koulutuksen ja tutkimuksen tietoyhteiskuntaohjelma. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2004/liitteet/opm_173_opm12.pdf?lang=fi

Kulttuuriperinnön digitointihanke. http://www.fmp.fi/fmp_fi/tutkimus/toiminta/kuldi/index.htm

Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa. Strategiset tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset.

Opetusministeriön julkaisuja 2003:24. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_111_opm24.pdf?lang=fi

Kulttuuripoliittinen tutkimus Suomessa. Nykytila ja kehittämistarpeet opetusministeriön sektoritutkimuksen kannalta. Opetusministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja. Nro 8/2001. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2001/liitteet/opm_406_kupo82001.pdf?lang=fi

Mattlin, Håkan (2007). Valtion kielipalveluiden organisointi. Selvitysmiehen raportti 28.2.2007.

Opetusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus. 26.6.2006. [http://www.minedu.fi/OPM/Linjaukset_ja_rahoitus/strategiat_ja_ohjelmat/Liitteet/OPMTulevaisuuskatsaus.pdf](http://www.minedu.fi/OPM/Linjaukset/ja_rahoitus/strategiat_ja_ohjelmat/Liitteet/OPMTulevaisuuskatsaus.pdf)

Opetusministeriön ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen välinen tulossopimus vuosiksi 2007–2009.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/ohjaus_ ja_ rahoitus/tulosohjaus/tulosso pimukset/2007/Kotus_2007-09.pdf

Opetusministeriön tilinpäätöskannanotto Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen (Kotus) vuoden 2005 toiminnasta. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/ohjaus_ ja_ rahoitus/tulosohjaus/ tilinpaeaoeskananotot/2006/tilinpaatoskannanotto_Kotus_2006.pdf

Opetusministeriön hallinnonalan sektoritutkimuksen kehittämislinjaukset 2010. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:2. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/ Julkaisut/2006/liitteet/opm_27_tr02.pdf?lang=fi

Opetusministeriön maahanmuuttopoliittiset linjaukset. Opetusministeriön muistioita ja työryhmäselvityksiä 2003:7. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/ Julkaisut/2003/liitteet/tr07.pdf?lang=fi>

Opetusministeriön strategia 2015. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/ Julkaisut/2003/ liitteet/opm_155_opm11.pdf?lang=fi

Opetusministeriön tilinpäätös ja toimintakertomus 2006.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/ Julkaisut/2007/liitteet/opm16.pdf?lang=fi>

Opetusministeriön tilinpäätöskannanotto vuoden 2006 toiminnasta.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/ohjaus_ ja_ rahoitus/tulosohjaus/tilinpae aoeskananotot/2006/tilinpaatoskannanotto_Kotus_2006.pdf

Opetusministeriö. Tulosohjaus tieteen ohjauksessa ja rahoituksessa.
http://www.minedu.fi/OPM/Tiede/ohjaus_ ja_ rahoitus/tulosohjaus/?lang=fi

Opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma 2008–2011.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/ Julkaisut/2007/liitteet/opm03.pdf?lang=fi>

Opetusministeriön tulevaisuuskatsaus. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Linjaukset_ ja_ rahoitus/strategiat_ ja_ ohjelmat /Liitteet/OPMTulevaisuuskatsaus.pdf

Opetusministeriön tulosohjaus. http://www.minedu.fi/OPM/Linjaukset_ ja_ rahoitus/tulosohjaus_netra/?lang=fi

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelma. <http://www.vn.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>

Sanastokeskus TSK. <http://www.tsk.fi/>

Sektoritutkimustyöryhmän mietintö. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja. 21/2006.
<http://www.vnk.fi/julkaisut/julkaisusarja/julkaisu/fi.jsp?oid=179888>

SKS. Suomalaisen kirjallisuuden seura. <http://www.finlit.fi/>

Svenska litteratursällskapet i Finland. <http://www.sls.fi/>

Tiede- ja teknologianeuvosto. Tiede, teknologia, innovaatiot. Helsinki 2006.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/tiede- ja_ teknologianeuvosto/julkaisut/ liitteet/Linjaraportti_2006.pdf?lang=fi

Tiedepolitiikan toimialan tulosohjauksen jatkohanke. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:21. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/ Julkaisut/2005/liitteet/opm_283_tr21.pdf?lang=fi

Tieteen tietotekniikkakeskus CSC. <http://www.csc.fi/>

Tietohuollon kehittämisstrategia 1994. Tietohuollon neuvottelukunta. Helsinki.

Uusille urille – opetusministeriön kehittämisohjelma 2007–2011. Opetusministeriön monisteita 2006: 5. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/ Julkaisut/2006/liitteet/mon5.pdf?lang=fi>

Valtion kielipalveluiden nykytila. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 10/2006. <http://www.vnk.fi/ julkaisukansio/2006/r10-valtionhallinnon-kielipalveluiden-nykytila/pdf/fi.pdf>

Valtion vuoden 2008 talousarvio. http://budjetti.vm.fi/indox/tae/2008/he_2008.html

Valtioneuvoston periaatepäätös tutkimusjärjestelmän kehittämisestä 2005.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/tiede-ja_teknologianeuvosto/erillisraportit/liitteet/periaatepaatos_2005.pdf

Valtioneuvoston kanslian Käännös ja kielipalvelu. <http://www.vnk.fi/toiminta/kielipalvelut/fi.jsp>

Yleinen suomalainen asiasanasto. <http://vesa.lib.helsinki.fi/ysa/index.html>

Valtion tiede- ja teknologianeuvosto: Osaaminen, innovaatiot ja kansainvälistyminen. Helsinki 2003.

http://www.minedu.fi/OPM/Tiede/tiede-ja_teknologianeuvosto/julkaisut/linjaus_2003.html

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto FSD. <http://www.fsd.uta.fi/>

Yliopistolaitoksen uudistamisen suuntaviivat. Opetusministeriön yliopistolakityöryhmän muistio 20.8.2007.

Haastatellut henkilöt

Kotus

Kankaanpää Salli, osastonjohtaja 12.9.2007
Korhonen Tarja, tutkija, 8.10.2007
Kristiansson-Seppälä Anna-Liisa, tutkija, 8.10.2007
Länsimäki Maija, osastonjohtaja 12.9.2007
Nuolijärvi Pirkko, johtaja 31.8.2007
Paananen Ritva, suunnittelupäällikkö 30.8.2007
Rahikainen Tarmo, atk-päällikkö, 30.10.2007
Reuter Mikael, osastonjohtaja 17.9.2007
Rouvala Katariina, tutkija, 8.10.2007
Ruppel Klaas, osastonjohtaja 18.9.2007
Räihä Tuula, hallintosihteeri 12.9.2007
Stenvall Elisa, osastonjohtaja 20.9.2007
Tiililä Ulla, tutkija, 8.10.2007
Vilkuna Maria, osastonjohtaja 18.9.2007
Widenius Risto, atk-asiantuntija, 8.10.2007

Muut

Ekholm Kai, ylikirjastonhoitaja, Helsingin yliopisto, Kansalliskirjasto, 31.10.2007
Haataja Juha, asiakaspalvelujohtaja Tieteen tietotekniikkakeskus CSC, 1.11.2007
Hakkarainen Juhani, korkeakouluneuvos, Opetusministeriö, 24.9.2007
Hiidenmaa Pirjo, johtaja, Suomen Akatemia, 24.10.2007
Joustie Heikki, finanssineuvos, Valtiovarainministeriö, 17.9.2007
Kaivosoja Riitta, ylijohaja, Opetusministeriö, 5.10.2007
Karjalainen Sakari, ylijohaja, Opetusministeriö, 19.9.2007
Korhonen Mikael, arkivchef, Svenska Litteratursällskapet i Finland, 13.11.2007
Kulonen, Ulla-Maija, dekaani, Helsingin yliopisto 22.12.2007
Lehtonen Tuomas M.S., pääsihteeri, Suomalaisen kirjallisuuden seura, 22.10.2007
Linna Markku, kansliapäällikkö, emeritus, 16.10.2007
Löytökorpi Sari, pääsihteeri, Opetusministeriö, 22.12.2007

Mansikkamäki Ulla, suunnittelujohtaja Helsingin yliopisto, 9.10.2007
Mattila Markku, pääjohtaja, Suomen Akatemia, 19.9.2007
Nuorteva Jussi, valtionarkistonhoitaja, Kansallisarkisto, 6.11.2007
Ojonen Sinimarja, kokoelmapäällikkö, Helsingin yliopisto, Kansalliskirjasto, 31.10.2007
Palonen Vuokko, johtaja, Tiedekirjasto Tritonia, 18.11.2007
Pulkinen Eero, talousjohtaja, Opetusministeriö, 18.10.2009
Seppälä Esko-Olavi, pääsihteeri, Tiede- ja teknologianeuvosto, 24.9.2007
Seppälä Katri, terminologi, Sanastokeskus TSK, 18.12.2007
Sinikara Kaisa, tieto- ja kirjastopalvelujohtaja, Helsingin yliopisto, 21.12.2007
Suokko Kari, hallintojohtaja, Helsingin yliopisto 9.10.2007

Kirjalliseen kyselyyn vastanneet henkilöt

Grühntahl Riho, professori, laitoksen johtaja, Helsingin yliopisto, Suomalais-ugrilainen laitos

Haapamäki Saara, akademichef, Åbo Akademi, Humanistiska fakulteten

Jomppanen Marjatta, amanuensis, Oulun yliopisto, Giellagas-instituutti

Kalliokoski Jyrki, professori, laitoksen johtaja, Helsingin yliopisto, Suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos

Koskeniemi Kimmo, professori, laitoksen johtaja, Helsingin yliopisto, Yleisen kielitieteen laitos

Mantila Harri, professori, Oulun yliopisto, Humanistinen tiedekunta

Mielikäinen Aila, professori, Jyväskylän yliopisto, Suomen kielen laitos

Romppanen Birgitta, professori, Vaasan yliopisto, Nykysuomen ja kääntämisen laitos

Saarinen Sinikka, professori, Turun yliopisto, Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 978-952-485-487-0

ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti / Bokförsäljning

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet
PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)
00014 Helsingin Yliopisto / Helsingfors Universitet
puhelin / telefon (09) 7010 2363
faksi / fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi